Mars et Historia

Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie

Jaargang 46 | 2012 | Nr. 4

Verantwoording omslagfoto's en -illustraties

Vooromslag
Tu-16 bommenwerper.
Bron: www.aircraftinformation.info

Vooromslag binnenzijde
'Veldslag bij Waterloo, den 18 Juny 1815, Op het Oogenblik waarin zijne Koninklijke Hoogheid, de Prins van Oranje Gewond is'. Handgekleurde gravure Jan Anthonie Langendijk (1780-1818), 1815-1818.
Legermuseum, Delft.

Achteromslag
Napoleon Bonaparte (1769-1821). Tekening in kleuren van Abraham Stroo, circa 1825-1835.
Legermuseum, Delft.

Achteromslag, binnenzijde

Boven
Bericht van COSTRING aan BDZ, 7 augustus 1962.
Bron: Marine Inlichtingendienst, NL-HaNA, 2.13.39, inv.nr. 610.

Onder
Bericht van COSTRING aan BDZ, 12 augustus 1962.
Bron: Marine Inlichtingendienst, NL-HaNA, 2.13.39, inv.nr. 610.

www.**marsethistoria**.nl

Kwartaalperiodiek van de Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie

Hoofdredacteur
Dr. Louis Ph. Sloos

Redactiecommissie
Drs. Laura Almagor
Drs. Liesbeth Brama
Drs. Pauline Onderwater
Dr. Louis Ph. Sloos

Redactieadres:
Beukenlaan 5, 4731 CD Oudenbosch
T 0165 31 18 45
E louisphsloos@zonnet.nl

Mars et Historia verschijnt in de maanden
februari, mei, september, december.

N.B. Het tijdschrift biedt jaarlijks plaats aan maximaal circa zestien (recensie)artikelen, vier boekrecensies en literatuursignaleringen. De redactie werkt met een jaarplanning die op 1 september wordt vastgesteld. Gelieve daarom uw suggesties/artikelen al vóór de zomer in te leveren.
Kopij in de vorm van kleine berichten voor de respectieve nrs. van de lopende jaargang kan ingeleverd worden op uiterlijk 15 december (voorgaande jaar), 15 maart, 15 juli en 15 oktober.

Aanwijzingen voor het aanleveren van kopij kunt u vinden op de website van de vereniging.
De belangrijkste regels zijn:
- Omvang artikel: 2.000/3.000 woorden, enkele relevante noten toegestaan, bronnen/literatuurlijst.
- Omvang boekrecensieartikel: 2.000/3.000 woorden. Omvang boekbespreking: 800 woorden.
- In principe wordt uitsluitend kopij in elektronische vorm geaccepteerd, bij voorkeur aangeleverd per e-mail, eventuele grote beeldbestanden uitgezonderd.
- Het staat in principe iedereen, ook niet-leden, vrij om in Mars et Historia over aspecten van de Nederlandse militaire geschiedenis te publiceren. De redactie behoudt zich te allen tijde het recht voor bijdragen te redigeren of te weigeren.

Advertenties: 1/4 pagina per jaar (vaste tekst) € 115,-; invoegen drukwerk per keer € 150,- excl. BTW.
Voor meer informatie kunt u zich wenden tot de penningmeester van de vereniging.

Typografie en druk: Pro Patria.com, grafisch bedrijf.

ISSN 0928-5156

Inhoud

Van de voorzitter 2
Drs. Rolf de Winter

Redactioneel 3
Dr. Louis Ph. Sloos

Het masterplan van Napoleon in de campagne van Waterloo in 1815. Beeldvorming en werkelijkheid 4
Dr. Kees Schulten

Een tragisch einde van een bijzonder en veelbelovend vlieger. Otto van Houten, kapitein der infanterie-vlieger 15
Richard van Arkel

Koude Oorlog in de tropen: de Russische betrokkenheid in de bijna-oorlog met Indonesië om Nieuw-Guinea in 1962 19
Luitenant-ter-zee der tweede klasse oudste categorie Matthijs Ooms, MA

Boekbespreking 30

Literatuursignaleringen 32

NL Instituut voor Militaire Historie
Ministerie van Defensie
Alexanderkazerne, gebouw 203
MPC 58 A
Postbus 90701
2509 LS Den Haag

Prijs los nr. € 7,50

Van de voorzitter

Zaterdag 10 november 2012 mag de boeken in als een memorabele en geslaagde dag in de geschiedenis van onze vereniging. Die dag namen wij in Delft door middel van een symposium op stijlvolle wijze afscheid van het Legermuseum, dat zich opmaakte voor een tijdelijke sluiting en verhuizing van de collectie naar de voormalige Vliegbasis Soesterberg. Daar zal, naar verwachting in de loop van 2014, op een prachtige locatie een gloednieuw Nationaal Militair Museum zijn poorten openen, waarin het Legermuseum en het Militaire Luchtvaart Museum zullen opgaan.
Het symposium dat *Mars et Historia* samen met het Legermuseum organiseerde, was om meerdere redenen een succes. Onze hoofdredacteur dr. Louis Sloos verdient de complimenten voor de wijze waarop hij in de voorbereiding van deze dag als *'postillion d'amour'* heeft gefungeerd tussen onze vereniging en het Legermuseum. Het aansprekende lezingenprogramma van die dag trok veel belangstellenden, eigenlijk meer dan er plaatsen waren, maar we hebben iedereen toch een plek kunnen geven.
Van de zijde van het Legermuseum was alles uit de kast gehaald om de gasten waar voor hun geld te bieden: de warme welkomstwoorden van Legermuseumdirecteur drs. Chris Ronteltap, de geoliede catering die de inwendige mens op uitstekende wijze bediende en de militair-historische omgeving van het Armamentarium, droegen zonder meer bij aan het welslagen van het symposium.
Het gevarieerde programma vormde zeker ook een van de pijlers van het succes. De goed voorbereide sprekers die allen hun lezingen met geprojecteerde kaarten en illustraties ondersteunden en verlevendigden, hadden een geboeid publiek tegenover zich, wat onder andere tot uiting kwam in de levendige discussieblokjes die telkens volgden na twee lezingen. De sprekers slaagden erin hun betoog binnen de toch strikt toegemeten tijdspanne af te ronden, wat mijn taak als dagvoorzitter nog meer veraangenaamde. Louis Sloos nam de aftrap voor zijn rekening en stond stil bij de memoires van Nederlandse veteranen uit de Russische veldtocht in 1812. Dr. Kees Schulten, voormalig Directeur van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (het huidige NIOD) en oud-president van de *Commission International d'Histoire Militaire*, hield onder de noemer 'Beeldvorming en werkelijkheid' een prikkelend betoog over het (vermeende) masterplan van Napoleon in de campagne van Waterloo in 1815. Teus Mejan MA verzorgde op basis van zijn masterscriptie 'Moed, beleid of trouw?' uit 2010 een dynamische presentatie over de evolutie van de Militaire Willems-Orde. Jelmer Rotteveel MA, medeoprichter van het online tijdschrift *Acta Historica*, analyseerde in zijn lezing de Tiendaagse Veldtocht in het kader van de modernisering van het Europese krijgsbedrijf, terwijl dr. Jos Smeets, specialist in de geschiedenis van de Koninklijke Marechaussee en het korps Politietroepen, een avontuurlijk verhaal afstak over de hoofdpersoon van een van zijn hand verschenen biografie getiteld: *Marius van Houten, marechaussee en diplomaat*. Als zesde en laatste spreker kreeg oud-Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten, luitenant-generaal b.d. Dick Starink het woord om - verlevendigd met een uitvoerig geïllustreerde *power point* presentatie - in te gaan op de geschiedenis van het luchtwapen in het Nederlandse leger in de periode 1913-1939, een onderwerp dat nauw aansluit op zijn op stapel staande proefschrift, waarop hij in de loop van 2013 hoopt te promoveren.
Dit bonte palet van onderwerpen uit 19de en 20ste eeuw deed goed recht aan het brede militair-historische belangstellingsgebied, waarmee wij ons als vereniging willen profileren. De opzet van het symposium - een gevarieerde serie lezingen met de uitdrukkelijke mogelijkheid tot interactie tussen de inleiders en de toehoorders - hebben wij in de afgelopen jaren al eerder beproefd en mag gerust als succesformule worden bestempeld. De vele positieve reacties die ik op het symposium heb gekregen en de omstandigheid dat onze penningmeester dr. Wim Adriaansen na afloop van het symposium een achttal nieuwe leden mocht inschrijven, onderstrepen dit nog eens. Ook in de toekomst zullen wij blijven zoeken naar geschikte locaties met passende ambiance om dergelijke symposia te organiseren. Met pijn in het hart moeten wij nu Delft van de lijst afstrepen, maar tegelijkertijd kunnen we ons verheugen op de totstandkoming van het Nationaal Militair Museum, waar wij hopelijk in de niet al te verre toekomst eens voor een bijeenkomst kunnen neerstrijken.

Drs. Rolf de Winter,

Voorzitter.

Redactioneel

Voor de lezers die het succesvolle Mars-symposium hebben gemist in het Legermuseum volgt in dit nummer een artikel van dr. Kees Schulten over het onderwerp van zijn lezing. Het stuk is zeker net zo interessant voor degenen die het symposium wel hebben bijgewoond want de tekst is zeer uitgebreid en biedt alle bewijsvoering voor de gedurfde theorie die Kees Schulten ons tijdens zijn lezing heeft voorgeschoteld, waarvoor hij vele bronnen in verschillende talen aanvoert. Het is niet uitgesloten dat alle lezingen die zijn gehouden tijdens het symposium nog worden gebundeld. Daar is al een bescheiden vraag naar geweest en de mogelijkheden worden onderzocht.
Het tweede artikel in dit nummer borduurt min of meer voort op de bijdrage die dr. Jos Smeets tijdens het symposium hield over Marius van Houten. Jos Smeets vertelde en toonde ons dat Marius van de Duitse keizer Wilhelm II, zijn werkgever, een condoleancebericht bericht kreeg naar aanleiding van het overlijden van zijn broer. Richard van Arkel beschrijft beknopt het leven van deze minstens zo boeiende Pieter van Houten, een luchtvaartpionier die op jonge leeftijd in het harnas stierf.
Het derde en laatste stuk over betrokkenheid van de Sovjet-Unie bij het Nieuw-Guineaconflict heeft niets te maken met het symposium, maar zou daar zeker niet hebben misstaan. De auteur haalde met zijn onderwerp, oorspronkelijk een scriptie, overigens wel reeds het nieuws, hetgeen voor de redactie aanleiding was om hem te benaderen. Het is interessant en intrigerend om te zien hoe hij door vasthoudend onderzoek nu de betrokkenheid van de Sovjet-Unie in beeld brengt die volgens het voormalig Instituut voor Maritieme Historie in 1991 te bewijzen, noch te ontkennen viel.
Wat staat ons dit jaar verder nog te wachten? Doordat dit nummer als gevolg van drukke werkzaamheden bij verschillende mensen en door persoonlijke omstandigheden een maand vertraagd is, zit het eerste nummer van 2013 er al bijna aan te komen. Hoewel we reeds prachtige bijdragen hebben ontvangen van luitenant-generaal b.d. Dick Starink en dr. Gijs Rommelse, hebben we nog wel kopij nodig om de portefeuille van dit nummer te kunnen sluiten. Het is dus overbodig om te zeggen dat we ook nog graag kopij ontvangen voor de overige nummers. 2013 lijkt wat dit betreft op voorgaande jaren. Hopelijk weet u inspiratie te putten uit de verschillende bijzondere historische jubilea in 2013-2015 waarop de voorzitter en ondergetekende u in een eerder nummer al eens gewezen hebben.

Dr. Louis Ph. Sloos,

Hoofdredacteur.

De leiding van het symposium was in handen van Rolf de Winter.

Twee inleiders, Jelmer Rotteveel MA en Teus Mejan MA, in gesprek met de deelnemers aan het symposium.

Het masterplan van Napoleon in de campagne van Waterloo in 1815.* Beeldvorming en werkelijkheid

Dr. Kees Schulten

Inleiding

Het plan dat Napoleon gehad zou hebben bij de opening van de veldtocht van Waterloo roept veel vragen op. Dat komt door het ontbreken van betrouwbare gegevens, want in de archieven is geen volledige weergave van zijn krijgsplan te vinden. Aan de hand van marsorders en het verloop van de gebeurtenissen is het echter toch mogelijk om zich een idee van het oorspronkelijke plan te vormen. Tijdens zijn verbanning op Sint Helena heeft de keizer weliswaar mededelingen over zijn bedoelingen gedaan, maar deze moeten niet onvoorwaardelijk geloofd worden. Zij zijn vaak een rechtvaardiging van zijn beleid.
In dit artikel zal eerst worden ingegaan op het politiek-strategische en het militair-strategische doel van de veldtocht. Vervolgens wordt het vizier gericht op de veldtocht zelf, met aandacht voor de concentratie van het leger van Napoleon op 14 juni, de opmars naar Charleroi in de morgen van 15 juni, de verandering van de situatie in de middag van 15 juni en de gevechten bij Ligny en Quatre-Bras op 16 juni 1815.

De positie van Napoleon op 1 juni 1815

In 1814 was er een einde gekomen aan het keizerrijk van Napoleon (1769-1821), die door de grote mogendheden Engeland, Pruisen, Oostenrijk en Rusland gedwongen werd zijn levensdagen te slijten op het eiland Elba.
De keizer, ooit heerser over een rijk dat zich uitstrekte van Hamburg tot de Pyreneeën en van de Noordzee tot de Rijn, was pas 45 jaar oud. In zijn minikoninkrijk Elba hoorde hij hoe in Frankrijk de ontevredenheid over het bewind van koning Lodewijk XVIII (1755-1824) toenam. In Wenen, waar de mogendheden vergaderden over een nieuwe herindeling van Europa liep de spanning hoog op. Pruisen had zijn oog laten vallen op de Duitse gebieden ten westen van de Rijn en op een deel van Saksen. Rusland hoopte Polen in de wacht te slepen en Oostenrijk zat ook op het vinkentouw. In de optiek van de keizer vertoonden zich scheuren in de eensgezindheid van de geallieerden die hem in 1814 ten val hadden gebracht. Daarbij kwam ook nog het gerucht dat er plannen bestonden om hem van Elba over te brengen naar een plaats die ver van Frankrijk verwijderd was. Al met al dacht hij dat het moment gunstig was om zijn keizerschap over Frankrijk te heroveren.
In februari 1815 verliet hij heimelijk Elba en landde hij met een legertje van 1.000 man op 1 maart 1815 op de Franse kust bij Cannes. Vandaar trok hij naar Parijs en nam hij zonder slag of stoot zijn troon op 20 maart weer in bezit. Tijdens die opmars was zijn aanhang zo toegenomen dat Lodewijk XVIII op 19 maart Parijs had verlaten en via Lille op 23 maart zijn toevlucht in Gent had gezocht.
Nadat de mogendheden besloten hadden Napoleon wederom van zijn troon te stoten, brachten zij legers op de been om vanuit het oosten en het noorden naar Parijs op te trekken. De Oostenrijkse veldmaarschalk Karl Philipp zu Schwarzenberg (1771-1820) vormde ten oosten van Straatsburg een sterk leger (220.000 man), terwijl de Russische veldmaarschalk Mikhael Andreas Barclay de Tolly (1761-1818) zich in Polen gereed maakte om met 168.000 man naar Frankrijk te marcheren. In de Zuidelijke Nederlanden, het huidige België, maakten de Britse veldmaarschalk Arthur Wellesley, hertog van Wellington (1769-1852) en de Pruisische veldmaarschalk Gebhard Leberecht von Blücher (1742-1819) eveneens plannen om Frankrijk binnen te vallen.
Aanvankelijk hoopte Napoleon dat de geallieerden bereid zouden zijn met hem te onderhandelen over zijn positie als keizer van de Fransen, maar toen hij begreep dat die weg was afgesloten, greep ook hij naar de wapenen. Duidelijk was dat de mogendheden veel sterkere legers in het veld konden brengen dan de keizer.
Een afwachtende houding zou hem, zo dacht Napoleon, duur komen te staan. Hij koos daarom voor het offensief tegen de legers van Wellington en Blücher.
Hij had de beschikking over het Noorderleger dat een sterkte had van 123.000 man.

Napoleon Bonaparte (1769-1821).Tekening in kleuren van Abraham Stroo, circa 1825-1835.
Legermuseum, Delft.

Het leger van Wellington telde 106.000 man, dat van Blücher 120.000 man. Gezamenlijk hadden zij de numerieke meerderheid in vergelijking met de strijdmacht van Napoleon.
Het militair-strategische doel van de veldtocht was het behalen van een overwinning die de weg zou openen naar het politiek-strategische doel: de Engelse regering er toe te brengen onderhandelingen met hem te beginnen.

De inname van Brussel

Napoleon wilde dus een politiek doel met militaire middelen bereiken. Dat politieke doel was bereikbaar, wanneer hij er in zou slagen Wellington en Blücher in de Zuidelijke Nederlanden uiteen te jagen en als triomfator Brussel binnen te trekken. Door die overwinning zouden zes miljoen Belgen zich achter hem scharen.[1] Ook rekende hij op de Duitse gebieden ten westen van de Rijn, die van 1795 tot 1814 deel van Frankrijk waren geweest en nu in Pruisische handen dreigden te vallen. Baden, Würtemberg en Beieren zouden niet vergeten dat zij veel aan Napoleon te danken hadden. Saksen, dat een trouwe bondgenoot van Napoleon was geweest, kreeg voor die trouw de rekening gepresenteerd en raakte gebieden aan Pruisen kwijt. En wie kon dat verhinderen? Uiteraard keizer Napoleon! Bovendien zou de inname van Brussel zijn positie bij het Franse volk zeer versterken.[2] En hij verwachtte dat de Engelse regering zou vallen en zou worden opgevolgd door een regering die hem welgezind was.

In zijn dagorder van 1815 zei Napoleon:

Les Saxons, les Belges, les Hanovriens, les soldats de la Confédération du Rhin, gémissent d'être obligés de prêter leurs bras à la cause de princes ennemis de la justice et des droits de tous les peuples. Ils savent que cette coalition est insatiable. Après avoir dévoré 12 millions de Polonais,12 millions d'Italiens, 1 million de Saxons, 6 millions de Belges, elle devra dévorer les Etats du deuxième ordre de l'Allemagne.

Gaspard Gourgaud (1783-1852), die op Sint Helena deel uitmaakte van het gevolg van Napoleon en de herinneringen van de keizer vastlegde, schreef met betrekking tot de inname van Brussel:

'Cela obtenu, tout était terminé, une révolution dans le ministère aurait lieu à Londres; la Belgique[3] se lèverait en masse, et toutes les troupes belges passeraient sous leur ancien étendard; toutes les troupes de la rive gauche du Rhin, celles de Saxe, de Bavière, de Wurtemberg, etc., fatiguées du joug de plomb de la Prusse et de l'Autriche se tourneraient du côté de la France.'[4]

De Franse staatsman Joseph Fouché (1759-1820) schreef in zijn *Mémoires* dat de keizer verwachtte dat een aantal landen in opstand zou komen, wanneer hij de strijd met de geallieerden aanging.[5]

[1] Het getal van zes miljoen vermeldde hij in zijn dagorder van 14 juni. Omdat in 1815 de Noordelijke Nederlanden ca twee miljoen inwoners hadden en de Zuidelijke Nederlanden ca 3 miljoen, is het waarschijnlijk, dat hij met zes miljoen Belgen alle inwoners van het nieuwe koninkrijk der Nederlanden voor ogen had.

[2] Thierry Lentz, *Mémoires de Napoléon. L'île d'Elbe et les Cent-Jours* (Paris 2011) 206; Adam Zamoyski, *The Fall of Napoleon & The Congress of Vienna* (Londen 2007) 478.

[3] De grote mogendheden hadden besloten Nederland en België samen te voegen in het Koninkrijk der Nederlanden. Dit besluit werd gerealiseerd op 16 maart 1815. Met Belgique wordt waarschijnlijk het Koninkrijk der Nederlanden bedoeld.

[4] Gaspard Gourgaud, *Campagne de dix-huit cent quinze ou relation des opérations militaires qui ont eu lieu en France et en Belgique, pendant les Cent Jours* (Brussel 1818) 26.

[5] Michelle Vovelle, *Mémoires de Joseph Fouché, duc d'Otrante* (Parijs 1992) 450.

De Britse historicus Adam Zamoyski besteedde eveneens aandacht aan de bijval waarop de Keizer dacht te kunnen rekenen:

Only on 27 April Prince Wilhelm von Ayn-Wittgenstein led a large array of Standesherren in an appeal to Frederick William which was an attempt to put Prussia in the position of protector of Germany- and therefore of all the minor princes, including those in Bavaria, Württemberg and Baden. Nobody doubted that the rulers of those three states, and indeed some of their lesser colleagues, would, if forced to choose, prefer to enter into alliance with Napoleon rather than submit to any restriction of their prerogatives.[6]

In het kamp van de geallieerden werd dan ook rekening gehouden met mogelijke opstanden in voormalige Franse departementen en in gebieden die vóór 1814 binnen de Franse invloedsfeer lagen. Koning Willem I bijvoorbeeld vaardigde een wet uit, die het mogelijk maakte zeer hard op te treden tegen aanhangers van Napoleon in Nederland.
Zoals uit het verloop van de gebeurtenissen zou blijken, bleven die opstanden achterwege, met uitzondering van ca 10.000 Saksers, die in mei 1815 aan het muiten sloegen.[7]
Dat de mars naar Brussel geen wandeling zou worden, was duidelijk. In de Zuidelijke Nederlanden bevonden zich immers de legers van Wellington en Blücher, die de weg naar Brussel zouden versperren. Een geregelde veldslag om die blokkade op te heffen was onmogelijk, omdat deze legers gezamenlijk twee keer zo sterk waren als hij zelf. Verhinderd moest worden dat Wellington en Blücher één front konden vormen.
De legers van Wellington en Blücher waren, om logistieke redenen, over een zeer uitgestrekt gebied verspreid in kantonnementen ondergebracht. Dat waren vaste onderkomens in boerderijen, schuren en gebouwen zoals kerken. Deze verspreiding bood de mogelijkheid tot een strategische overval om de samenhang in hun legers te verbreken. Voor het uitvoeren van een dergelijke operatie kon Napoleon, zoals gezegd, beschikken over het Noorderleger dat, evenals de legers van zijn tegenstanders, zeer verspreid in kantonnementen was ondergebracht. Zijn plan was dit leger te concentreren op het meest geschikte punt voor de opmars langs de kortste weg naar Brussel. Dat bepaalde de keuze van zijn concentratiegebied. Vervolgens moest hij zo snel oprukken dat zijn tegenstanders niet de kans hadden hun divisies te groeperen en op de vooraf vastgestelde verzamelpunten bijeen te brengen. Tijdens die operatie wilde hij zijn tegenstanders als het ware overvallen op het moment dat zij zich nog in hun kantonnementen bevonden of zich naar hun verzamelpunten begaven. Daardoor zouden zij in grote verwarring worden gebracht en hopelijk tot een overhaaste aftocht gedwongen worden.

Wel of geen veldslagen?

Volgens sommige schrijvers ging het Napoleon dus niet om het leveren van veldslagen, maar om het uiteenjagen van de troepen van Blücher en Wellington op het moment dat zij nog in hun kantonnementen waren.
Een van hen was de Franse cavaleriegeneraal Jean-Baptiste Berton (1767-1822), commandant van de 2de brigade dragonders van de 10 divisie, die was ingedeeld bij het cavaleriekorps van Exelmans.
In zijn analyse van de gebeurtenissen merkt hij op dat Napoleon het plan had om met 20.000 ruiters de kantonnementen van zijn vijanden te overvallen, maar dat hij gedwongen werd slag te leveren tegen het eerste leger dat hij op zijn weg ontmoette.[8] En dat waren de Pruisen.
Jean-Baptiste-Adolphe Charras publiceerde in 1869 zijn *Histoire de la Campagne de 1815*, waarin hij het volgende schreef:

On proposait de porter cette masse (l'Armée du Nord) en avant par des mouvements rapides, et on calculait qu'on aurait de grandes chances de surprendre les deux armées ennemies, sinon dans leurs cantonnements, au moins avant leur concentration complète, de les attaquer isolément, de les battre, de les ruiner, de les disperser au loin; en un mot, de les mettre hors de cause pour longtemps.[9]

Andere historici zijn van mening dat Napoleon wel probeerde zijn tegenstanders tot een veldslag te dwingen. John Keegan dichtte Napoleon het volgende plan toe:

His plan required therefore that he should bring one of the two Allies to battle before the other and in such a fashion that the unengaged army should not come

[6] Adam Zamoyski, *Rites of Peace. The Fall of Napoleon &The Congress of Vienna* (Londen 2007) 478.

[7] Tot het leger van Blücher behoorde een contingent van ca 10.000 Saksers. Toen deze in mei hoorden, dat een gedeelte van Saksen door Pruisen werd geannexeerd, sloegen zij aan her muiten. Blücher herstelde de orde met harde hand en stuurde de Saksers naar hun land van herkomst terug. Dit was een verzwakking van zijn leger.

[8] J.-B. Berton, *Précis historique, militaire et critique des batailles de Fleurus et de Waterloo* (Parijs 1818) 15-17.

[9] Jean-Baptiste-Adolphe Charras, *Histoire de la Campagne de 1813. Waterloo* (Parijs 1869) I,79.

to its neighbour's assistance until it was too late. The difficulty was to choose which to attack first. A study of their lines of communication supplied the answer. The British army's base was in the Belgian ports, the Prussian's in the Rhineland. Whichever was attacked would tend to fall back on its base and hence away from the other, to whose lines of communication its own ran at right angles. An attack on the British might provoke the Prussians into coming to their assistance; but Napoleon thought it most unlikely that Wellington would risk endangering his communication with the channel ports to help Blücher. This line of reasoning determined that he should strike at the Prussians first.[10]

Keegan gaat er van uit dat Napoleon twee veldslagen wilde leveren. Zijn redenering dat Wellington niet het risico wilde nemen te worden afgesneden van zijn verbindingslijn met de Kanaalhavens, wanneer hij Blücher te hulp zou snellen, klopt niet, wanneer men uitgaat van het gegeven dat Napoleon koos voor de kortste weg naar Brussel. En dat hield in dat hij allereerst met Blücher te maken zou krijgen.

De concentratie van het Noorderleger tussen Maubeuge- Beaumont-Philippeville

Het plan van Napoleon was kennelijk om met zijn leger langs de kortste weg naar Brussel te marcheren en daarbij de legers van Wellington en Blücher in verwarring te brengen en uiteen te jagen. Geheimhouding van de concentratie en snelle uitvoering van de opmars waren absolute voorwaarden tot het slagen van deze operatie. Bovendien moest de keizer zeer goed op de hoogte zijn van de opstellingen van zijn tegenstanders. Uit het verloop van de gebeurtenissen blijkt duidelijk dat dit niet het geval was.
Toen de keizer had besloten dat Brussel het militair-strategische doelwit zou zijn, moest hij vaststellen waar hij het Noorderleger zou concentreren. Bepalend waren daarbij de plaatsen waar zijn legerkorpsen zich bevonden. Begin juni lag het Noorderleger verspreid over noordoost Frankrijk: het eerste legerkorps onder Jean-Baptiste Drouet d'Erlon (1765-1844) bij Lille, het tweede legerkorps onder Honoré-Charles-Michel-Joseph Reille (1775-1860) bij Valenciennes, het derde legerkorps onder Dominique Vandamme (1770-1830) bij Charleville-Mézières, het vierde legerkorps onder Maurice-Etienne Gérard (1773-1852) bij Thionville, het zesde legerkorps onder Georges Mouton, graaf van Lobau (1770-1838) bij Laon, de keizerlijke Garde bij Parijs en Compiègne en vier cavaleriekorpsen langs de Oise.
De campagne begon in de eerste week van juni 1815 met de concentratie van Napoleon's Noorderleger in twee fasen. Vanaf 6 juni werden deze troepen geplaatst op een dagmars afstand van het concentratiegebied Maubeuge-Beaumont-Philippeville, waarna op 14 juni de concentratie plaats vond.[11] Dit gedeelte van de veldtocht gebeurde volgens plan en was een groot succes. Het concentratiegebied was circa ilometer lang en 10 kilometer breed. Het lag dicht bij de grenslijn, die toen anders liep dan nu.[12] De afstand van de grens naar Charleroi bedroeg bijna 30 kilometer. Van Charleroi naar Brussel liep een steenweg. De keizer wist dat hij allereerst met de Pruisen te maken zou krijgen. In Charleroi bevond zich het hoofdkwartier van het Pruisische legerkorps van Hans von Zieten (1770-1848). Blücher zelf had zijn hoofdkwartier in Namen gevestigd.

De opmars naar Charleroi

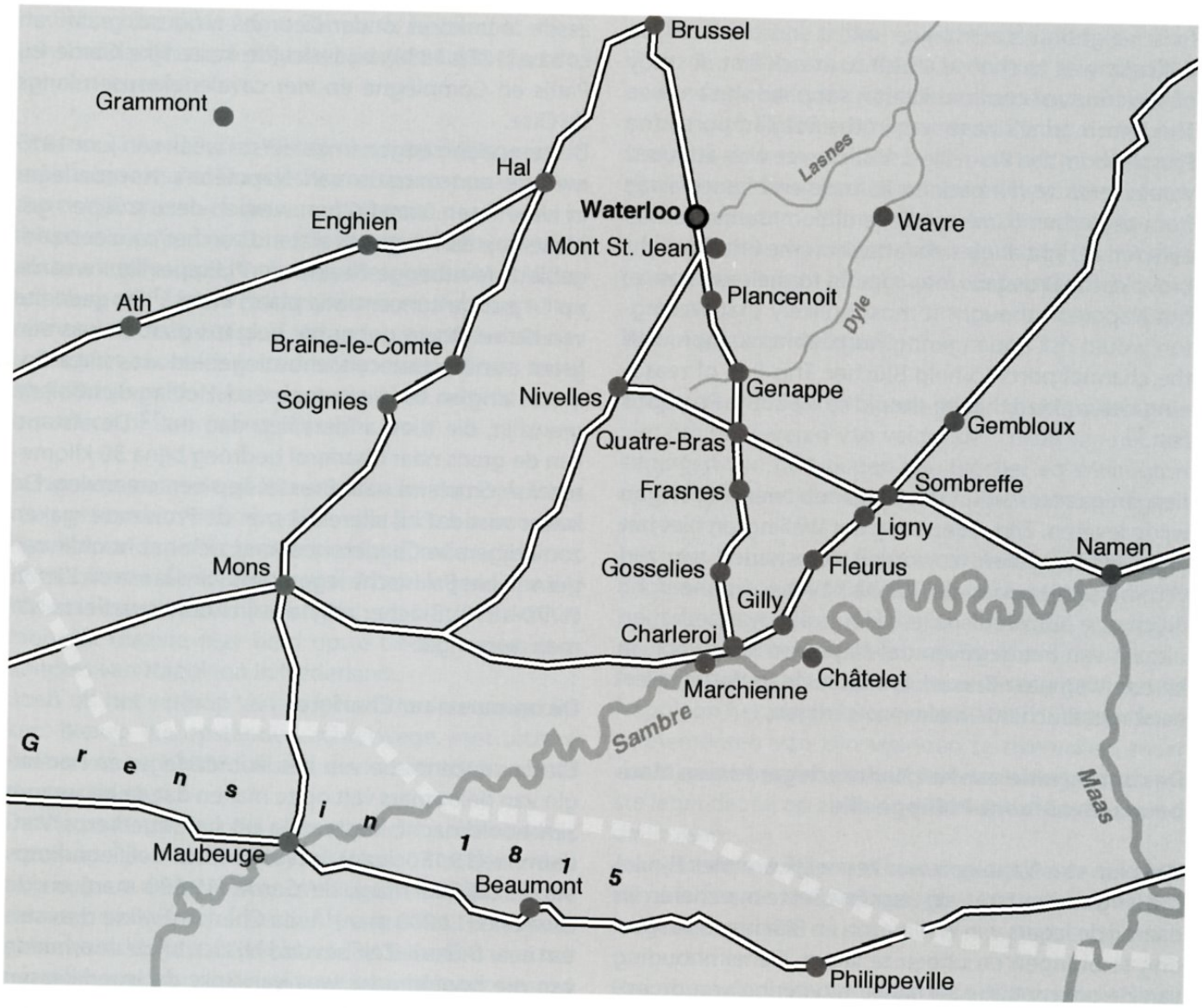
Uit de concentratie van het Noorderleger en het begin van de opmars valt op te maken dat de keizer met zijn hoofdmacht, bestaande uit het legerkorps Vandamme (15.150 man), gevolgd door het legerkorps Lobau (10.300 man), de Garde (19.600 man) en de cavalerie (12.000 man)[13], via Charleroi wilde doorstoten naar Brussel. Zelf bevond hij zich bij de voorhoede van die hoofdmacht, waarvan links de legerkorpsen Reille (25.000 man) en Drouet d'Erlon (20.950 man) marcheerden en rechts het legerkorps Gérard (15.700 man). Van een linker- en een rechtervleugel was nog geen sprake.
Napoleon was op 10 juni 1815 in Parijs en woonde 's avonds nog een toneelvoorstelling bij. Niets wees op zijn vertrek. De volgende dag bracht hij de vergadering van afgevaardigden op de hoogte van zijn plannen om dan bij het aanbreken van de dag van 12 juni in zijn koets te stappen en met een kleine escorte naar Laon en vervolgens naar Avesnes te rijden.
Op 14 juni vestigde hij zijn hoofdkwartier in Beaumont van waar hij zijn marsorders uitgaf.
Zoals hierboven vermeld waren zijn legerkorpsen op 14 juni in het concentratiegebied aangekomen. Het legerkorps Vandamme, dat ten noorden van Beaumont stond, kreeg bevel op te rukken naar de brug

[10] John Keegan, *The Face of Battle* (Penguin Books, Harmondswort 1978) 122.

[11] De cavalerie onder Grouchy lag verder weg.

[12] Bij de vrede van de Pyreneeën in 1659 was de grenslijn ten noorden van Beaumont en Philippeville getrokken. De tweede vrede van Parijs in 1815 had tot gevolg dat in Henegouwen de huidige grenslijn werd aangehouden.

[13] Bij de legerkorpsen was ook cavalerie ingedeeld.

Waterloo en omgeving.
Kaart: Louis Kaulartz, Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Den Haag.

over de Sambre bij Charleroi. Achter Vandamme stonden het legerkorps Lobau, de Garde en de cavalerie. Zij vormden de hoofdmacht. Ten westen van Beaumont bevond zich het legerkorps Reille met daarachter het legerkorps Drouet d'Erlon. Deze legerkorpsen moesten oprukken naar Marchienne ten westen van Charleroi en daar de Sambre oversteken.
Het legerkorps Gérard, geconcentreerd bij Philippeville, was bestemd om de opmars van de hoofdmacht te ondersteunen.
Laten wij ter illustratie Vandamme op de voet volgen. Zoals vermeld was hij begin juni met zijn legerkorps rond Charleville-Mézières gelegerd. Op 6 juni kreeg hij het bevel zijn legerkorps te verplaatsen naar Chimay, dat 24 kilometer van Beaumont was verwijderd. Op 13 juni kwam het bevel om zijn korps op 14 juni te concentreren, 4 kilometer ten noorden van Beaumont, en er voor te zorgen dat hij op 15 juni om 03.00 uur met de opmars kon beginnen. De bedoeling was dat Vandamme om 12.00 uur bij Charleroi was. Tot zover de bevelen.
Tegen de opdracht in kwam op 15 juni het legerkorps Vandamme om 03.00 uur niet in beweging, terwijl het legerkorps Lobau dat daarachter stond wel optrok, waardoor grote verwarring ontstond en Vandamme pas om 07.00 uur kon vertrekken.[14] Ook het legerkorps Reille vertrok later dan de bedoeling was.
Opmerkelijk is de opmars van het 4de legerkorps Gé-

[14] Volgens een verhaal zou de vertraging te wijten zijn geweest aan het te laat overbrengen van de marsorder aan Vandamme. Waarschijnlijker is dat de onbekendheid met het terrein en de opeenhoping van 123.000 man op een beperkt gebied de oorzaak van de vertragingen was. Zo dit waar is, ligt een beoordelingsfout van Napoleon voor de hand.

rard. Het legerkorps Gérard had de opdracht het legerkorps Vandamme te ondersteunen in de opmars naar Charleroi. Toen bleek dat Gérard vastliep in het terrein, kreeg hij de opdracht naar Châtelet ten oosten van Charleroi te gaan en daar de Sambre over te steken. Nadat Napoleon gemerkt had dat het legerkorps Vandamme ver achter was op het tijdschema, trok hij zelf met een afdeling van zijn Garde naar de brug van Charleroi, waar inmiddels de cavalerie van Hippolyte-Marie-Guillaume Piré (1778-1850) was aangekomen. Piré vormde de voorhoede van het legerkorps Vandamme en was wel op tijd vertrokken. Om 12.00 uur slaagde de keizer er in de brug bij Charleroi te bezetten. Pas om 15.00 uur waren voldoende troepen van Vandamme de Sambre overgestoken om de strijd met de Pruisen aan te gaan. Het legerkorps van Reille had omstreeks 12.00 uur de brug bij Marchienne bereikt en begon daar met het oversteken van de Sambre. Het legerkorps Gérard bevond zich pas in de avond bij de brug van Châtelet.
Om zich een idee van de afstanden te vormen, kan men uitgaan van de huidige routeplanning, maar dan moet men wel bedenken dat in 1815 het wegennet bestond uit harde en onverharde wegen met bochten en nauwe doorgangen. Dat vergrootte de afstanden vergeleken met die anno 2012 en vertraagde de verplaatsingssnelheid in vergelijking met die uit onze tijd. Onder ideale omstandigheden legde een infanterist 4 kilometer per uur af. Verzadiging van de wegen, filevorming, opstoppingen en schermutselingen brachten echter de verplaatsingssnelheid flink omlaag.
Afstanden anno 2012 volgens Google:

Routes:	Kilometers:
Charleroi-Brussel:	60
Charleroi-Beaumont:	27
Charleroi-Fontaine-l'Evêque:	9.2
Charleroi-Marchienne:	4.8
Charleroi-Le Châtelet:	10
Charleroi-Gosselies:	8.9
Charleroi-Gilly:	4.4

Was Charleroi het punt waar de legers van Wellington en Blücher aan elkaar grensden?

Dat Napoleon het plan had de legers van Wellington en Blücher van elkaar te scheiden was de interpretatie van de geallieerden, zoals blijkt uit de brief die Friedrich von Gentz, de rechterhand van de Oostenrijkse kanselier Metternich, op 26 juni 1815 uit Wenen schreef aan de hospodar (landheer) van Walachije Johann Georg Caradja (1764-1832).[15]
Al direct na de slag bij Waterloo deed het verhaal de ronde dat Napoleon zijn campagne begon met een aanval op Charleroi, omdat daar de legers van Wellington aan elkaar zouden grenzen, en dat daar dus het zwakste punt in hun verdediging lag.[16]
Deze gedachtegang vindt men voortdurend terug met als conclusie dat Napoleon de twee legers wilde scheiden om ze vervolgens afzonderlijk te verslaan.
Hij moest wel zo handelen, zo is de redenering, omdat zijn tegenstanders gezamenlijk bijna tweemaal zo sterk waren als hijzelf.
In *De laatste veldtocht van Napoleon Buonaparte*, van Jacobus Scheltema verschenen in 1816, staat:

Na dat de magt van Napoleon vereenigd was bij Beaumont, was het niet meer twijfelachtig, dat zijn oogmerk strekte, om, ware het mogelijk, de Engelsch Nederlandsche en Pruissische legers van elkander te scheiden, dezelve aan te vallen op het punt van *hunne* vereeniging, alwaar de het zwakste was, en gelukte het hem, om alhier door te breeken, dan dadelijk op Brussel te trekken, tot welken marsch alsdan geene vesting in den weg lag.[17]

De verbeterde uitgave van 1910 van het handboek *Strategie en Krijgsgeschiedenis* van Plantenga geeft:

Zoals boven reeds is medegedeeld, was Napoleon geheel op de hoogte van de verspreide opstelling der bondgenooten, en wilde hij van die voor hem gunstige omstandigheden gebruik maken, om met kracht tusschen beide legers in te dringen, ze van elkander te scheiden en ze daarna afzonderlijk te verslaan.[18]

De gezaghebbende David Chandler gaf de volgende blauwdruk van het plan:

And so the plan emerged, designed to exploit the known details of the enemy dispositions and to make the very most of the primordial elements of Napoleonic warefare-namely surprise and speed. First, the massed Armée du Nord was to secure a crossing over the Sambre and establish a bridgehead around Charleroi, Thuin, and Châtelet. Next it was to advance along two axes-the French left wing under Ney towards Frasnes and Quatre Bras, their right under Grouchy towards

[15] Alfons von Klinkowström, *Oestereichs Theilnahme an der Befreiungskriege* (Wenen 1887) 642.

[16] Ian Fletcher, *A Desperate Business. Wellington, the British Army and the Waterloo Campaign* (Staplehurst 2001) 29.

[17] Jacobus Scheltema, *De laatste veldtocht van Napoleon Buonaparte* (Amsterdam 1816) 67-68. Met de opmerking dat het westelijk leger naar Ath en Nivelles ging, vergist de schrijver zich en had hij moeten schrijven "naar Quatre-Bras".

[18] Plantenga, *Strategie en Krijgsgeschiedenis. 4de geheel omgewerkte druk doo L.F.Th.Vogel en J.M.J.H.Lambooy* (Breda 1910).

Fleury and Sombreffe. Napoleon would thus drive a wedge between the two Allied armies by seizing the area linking their respective areas of responsibility, and by keeping his reserve massed near Charleroi he would be in a position to reinforce either of his wing commanders to battle-winning strength whichever foe first presented himself.
The Emperor expected that this was more likely to be Blücher, whose "hussar complex" he was determined to exploit, for he deemed Wellington to be both more cautious and slower in the movement.[19]

Vervolgens legt Chandler uit dat het Franse leger de weg Quatre-Bras-Sombreffe zou bezetten, zodat de Franse linkervleugel onder maarschalk Michel Ney (1769-1815) in verbinding stond met de rechtervleugel onder maarschalk Emmanuel Grouchy (1766-1847).

'Next would occur', aldus Chandler, 'the two battles, which would result, if Napoleon's calculations proved correct, in the repulse of one foe and the near destruction of the second, and the subsequent French triumphal entry into Brussels.' Volgens mij brengt Chandler ten onrechte verschillende zaken onder de gemeenschappelijke noemer van het zogenaamde plan van Napoleon. Het idee van de linkervleugel onder Ney en de rechter onder Grouchy heeft Napoleon pas in de avond van 15 juni gehad, toen hij gedwongen werd af te wijken van zijn oorspronkelijke plan.[20]
De bewering dat Napoleon een wig probeerde te drijven tussen de legers van Wellington en Blücher is volgens mij niet juist. Dat geldt ook voor de suggestie dat de keizer de veldslagen bij Ligny en Waterloo gewild zou hebben. Het door Chandler gesignaleerde 'Huzarencomplex' van de impulsieve Blücher verdient aandacht, omdat dit bij meerdere schrijvers voorkomt.[21]
In zijn *Mémoires* liet Napoleon namelijk opschrijven dat Blücher sneller zou reageren dan Wellington die de neiging had de kat uit de boom te kijken en vooral bezorgd was voor zijn verbinding met de Kanaalhaven Oostende en dat hij, Napoleon, daarom allereerst Blücher aanviel. Dit achteraf argument is kennelijk bedoeld om de reputatie van de keizer wat op te vijzelen.
In nog al wat publicaties wordt gesteld dat Napoleon volledig op de hoogte was van de ligging van de kantonnementen van zijn tegenstanders. Dat valt echter moeilijk te rijmen met de opmarsroute van de keizer. De overgrote meerderheid van de kantonnementen van Wellington en Blücher lagen echter zo ver van die opmarsroute verwijderd dat zij niet overvallen konden worden.

De middag en avond van 15 juni 1815

Blücher en Wellington bereidden zich weliswaar voor op de inval in Frankrijk, maar hielden ook rekening met een aanval door Napoleon. Tijdens hun ontmoeting eind mei waren zij het er over eens dat Brussel dan het doelwit van de keizer zou zijn.[22]
Zoals hierboven reeds vermeld zou de keizer dan eerst met de Pruisen te maken krijgen.
Het Pruisische legerkorps Zieten, bestaande uit vier brigaden[23] en met een totale sterkte van 33.000 man, was gelegerd rond Charleroi. Vanuit deze plaats liepen twee steenwegen, de een naar Gosselies-Quatre-Bras en verder naar Brussel, de ander naar Gilly-Fleurus-Sombreffe-Namen. De brigade van Karl Friedrich Franziskus von Steinmetz (1768-1837) met een sterkte van 8.000 man had haar hoofdkwartier in Fontaine-l'Evêque, ten westen van Charleroi, in welke stad de brigade van Otto Karl Lorenz von Pirch II (1765-1824) met een sterkte van 7.000 man haar hoofdkwartier had. Deze laatste brigade had een keten voorposten opgesteld langs de grens ten noorden van Philippeville en Beaumont.
In geval van een inval van de Fransen had Zieten de opdracht vertragende gevechten te voeren en terug te trekken naar Sombreffe, waar Blücher dan zijn leger zou concentreren. Een sleutelrol was weggelegd voor de brigade Pirch II, die als eerste met het Noorderleger in contact zou komen en de bruggen over de Sambre bij Marchienne, Charleroi en Châtelet moest beveiligen. De brigade Steinmetz zou dan volgens plan van Fontaine-l'Evêque naar Gosselies gaan en vandaar naar Sombreffe.
Aanvankelijk was het de bedoeling dat de Franse hoofdmacht van Vandamme, gevolgd door Lobau, langs de steenweg Charleroi-Quatre-Bras-Brussel zou gaan. Nu sloegen de legerkorpsen Reille en Drouet d'Erlon deze richting in. Vandamme daarentegen boog af in noord-oostelijke richting en stuitte bij Gilly op de brigade Pirch II. Na een hard gevecht werden de Pruisen omstreeks 20.00 uur verdreven en kon Vandamme verder trekken.
De aandacht van Napoleon was toen gericht op de voortgang van zijn hoofdmacht. Nadat Reille bij Marchienne de Sambre was overgestoken, kwam hij op

[19] David Chandler, *Waterloo. The Hundred Days* (Londen 1990) 77-78.

[20] Ook Dominique de Villepin maakt geen onderscheid tussen het oorspronkelijke plan en de verandering die het onderging in de middag van 15 juni. Zie Dominique de Villepin, *Les Cent-Jours ou l'esprit de sacrifice* (Parijs 2002) 400.

[21] Thierry Lentz, *Mémoires de Napoléon. L'île d'Elbe et les Cent-Jours* (Parijs 2011) 215.

[22] Carl von Damitz, *Geschichte des Feldzugs von 1815 in den Niederlanden und Frankreich* (Berlijn, Posen, Bromberg 1837) I, 37.

[23] In het Pruisische leger werd de aanduiding brigade gebruikt voor wat in de andere legers divisie werd genoemd.

'Veldslag bij Waterloo, den 18 Juny 1815, Op het Oogenblik waarin zijne Koninklijke Hoogheid, de Prins van Oranje Gewond is'. Handgekleurde gravure Jan Anthonie Langendijk (1780-1818), 1815-1818.
Legermuseum, Delft.

de steenweg Charleroi-Brussel. Bij Gosselies raakte de divisie van Girard, die deel uitmaakte van het legerkorps Reille, in gevecht met een eenheid van Pirch II die de terugtocht van de brigade Steinmetz dekte. Bij Gosselies werd hard gevochten, totdat Steinmetz met zijn brigade gepasseerd was. Daarna kon op het einde van de middag de voorhoede van Reille verder trekken richting Quatre-Bras.

Inmiddels had de keizer omstreeks 15.00 uur aan maarschalk Ney het bevel over de legerkorpsen Reille en Drouet d'Erlon gegeven.

In de avond van 15 juni was het Franse leger aldus opgesteld: de voorhoede van het legerkorps Reille was bij Frasnes; het legerkorps Reille lag tussen Mellet en Gosselies en het legerkorps Drouet d'Erlon tussen Marchienne en Gosselies, van de hoofdmacht bevond het legerkorps Vandamme zich in het bos voor Fleurus; de Garde tussen Charleroi en Gilly en het legerkorps Lobau ten zuiden van Charleroi;

het legerkorps Gérard was niet verder gekomen dan Châtelet.

Door deze ontwikkelingen was het leger van Napoleon als het ware gesplitst in twee vleugels. Voor historici als Chandler was, zoals eerder vermeld, het plan van Napoleon de centrale positie in te nemen, hetgeen inhield een opstelling van twee vleugels met daarachter een sterke reserve. Al naar gelang de situatie had de keizer dan de mogelijkheid of de ene vleugel of de andere te ondersteunen en zich zo een numeriek overwicht te verwerven.[24]

Jeremy Black geeft de volgende samenvatting: The Allied armies in Belgium were Napoleon's target, as their defeat would provide both the appearance and the reality of success. He aimed to use a central position in order to defeat his ennemies in detail. To do so, he planned a secret concentration south of the junction of Wellington's and Blücher's armies, followed by a rapid advance designed to defeat them separately

[24] Andrew Roberts, Napoleon and Wellington (Londen 2001) 149.

before advancing on Brussels.[25] Black gaat er van uit dat Napoleon het plan had die centrale positie in te nemen en de situatie beheerste.
In zijn *Mémoires* liet de keizer optekenen dat alles volgens plan was uitgevoerd en dat zijn tegenstanders geen andere keus hadden dan zich terug te trekken en zich bij Brussel, of zelfs ten noorden van Brussel, te verenigen.[26] Henry Houssaye volgt deze voorstelling van zaken:

Sur le terrain, en présence de l'ennemi, le beau plan stratégique, conçu à Paris par Napoléon, se précise et se développe. Il comptait seulement, dans cette première journée, se porter sur le point de jonction présumé des deux armées alliées de façon à les y devancer. Le gros des Anglais venant de Bruxelles et le gros des Prussiens venant de Namur, les deux armées doivent nécessairement opérer leur jonction par la chaussée de Namur à Nivelles qui passe à Sombreffe et croise aux Quatre-Bras la route de Charleroi à Bruxelles. L'empereur veut donc porter son aile gauche aux Quatre-Bras et son aile droite à Sombreffe.[27]

Mijn stelling is echter dat Napoleon in de middag van 15 juni er niet in geslaagd was zijn tegenstanders in verwarring te brengen en dat hij het initiatief verloren had. Ook ben ik van mening, dat het citaat uit Houssaye verwijst naar wat Napoleon op Sint-Helena bedacht heeft en niet naar een plan dat hij vóór 14 juni in Parijs gemaakt zou hebben. In werkelijkheid was Vandamme noodgedwongen van zijn oorspronkelijke opmarsrichting afgeweken en had zich een frontverandering voorgedaan. Volgens plan was het legerkorps Zieten teruggetrokken naar Sombreffe en dat had het voor Blücher mogelijk gemaakt daar twee andere legerkorpsen te concentreren.

De gevechten bij Ligny en Quatre-Bras

De morgen van 16 juni 1815

De keizer stuurde twee brieven, de ene naar maarschalk Ney, de ander naar maarschalk Grouchy, waarin hij zijn plannen uiteenzette. Ney kreeg het bevel over de linkervleugel, bestaande uit de legerkorpsen Drouet d'Erlon en Reille, de Garde en cavaleriedivisies. Hij moest oprukken naar Quatre-Bras en er voor zorgen dat hij in de morgen van 17 juni in Brussel was. Grouchy kreeg het bevel over de rechtervleugel, terwijl de keizer met de hoofdmacht zich bij Fleurus opstelde. Napoleon wist niet precies waar het leger van Wellington stond. Bovendien meende hij dat Grouchy maar met één Pruisisch legerkorps te doen zou krijgen.

De slag bij Ligny

In de middag kreeg de keizer meer duidelijkheid. Bij Ligny stond een sterke Pruisische troepenmacht opgesteld, zodat hij gedwongen werd in de aanval te gaan. De slag bij Ligny werd uiteindelijk een overwinning voor Napoleon, tenminste in zo verre, dat hij de Pruisen tot de terugtocht dwong.
Het leger van Blücher viel terug op Wavre, de plaats die al was vastgesteld voor het geval Blücher zich zou moeten terugtrekken. Wavre ligt op een afstand van 15 kilometer van Waterloo.
De morgen van 17 juni had de keizer nodig om zijn troepen te reorganiseren, te bevoorraden, de gewonden te verzorgen en om zijn soldaten gelegenheid tot rusten te geven. Maar vooral om zijn plan bij te stellen en inlichtingen te doen verzamelen betreffende zijn tegenstanders. Op het einde van de morgen had hij zijn plan klaar. Grouchy kreeg opdracht met twee legerkorpsen en cavalerie eenheden van in totaal 33.000 man Blücher achterna te gaan. Op dat moment was er geen sprake meer van twee vleugels en een hoofdmacht. Grouchy was namelijk los van het geheel komen te staan en bevond zich in een ander operatiegebied. Napoleon zelf trok met de Garde en de cavalerie van Ligny naar Quatre-Bras, waar zich reeds de legerkorpsen Reille en Drouet d'Erlon bevonden. In de middag trok het geheel richting Brussel, het leger van Wellington achterna. De keizer zette nu zijn oorspronkelijk plan voort, maar met een leger, dat een sterkte had van 72.000 man.

De reacties van Wellington

In de loop van de middag van 15 juni was Wellington tot de conclusie gekomen dat Napoleon tot de aanval was overgegaan. Tussen 17.00 uur en 19.00 uur liet hij de concentratiebevelen voor zijn divisies uitgaan. Waar hij zijn leger als geheel zou opstellen wist hij nog niet, want hij hield rekening met twee mogelijkheden: Napoleon kwam ofwel via Mons ofwel via Charleroi. Omstreeks 22.00 uur stond het voor hem vast dat de hoofdaanval kwam uit de richting Charleroi. Zijn divisies kregen toen opdracht zich naar Quatre-Bras te verplaatsen. Daarbij moet men bedenken dat met een zonsondergang om 20.00 uur het dus donker was. Om 04.30 uur ging de zon weer op, hetgeen van belang was voor het begin van de troepenverplaatsingen.

[25] Jeremy Black, *The Battle of Waterloo* (New York 2010) 77.

[26] Thierry Lentz, *Mémoires de Napoléon. L'Île d'Elbe et les Cent Jours* (Parijs 2011) 218.

[27] Henry Houssaye, *1815.Waterloo* (Parijs 1904) 120-121.

Voor de besluitvorming en de bevelvoering van Wellington was het bal van de hertogin van Richmond, dat in de avond van 15 juni in Brussel plaats vond, van geen enkele betekenis.[28]

Bij Quatre-Bras was ondertussen het nodige gebeurd. Vier kilometer ten zuiden van Quatre-Bras lag op de weg naar Charleroi het dorp Frasnes. Daar was gekantonneerd het 2de bataljon Nassau van majoor Ph.von Normann en de batterij rijdende artillerie onder kapitein Adriaan Bijleveld (1787-1852), die deel uitmaakten van de 2de brigade onder bevel van Bernhard van Saksen-Weimar (1792-1862). In de middag van 15 juni zag Normann vluchtelingen uit de richting Gosselies komen en hoorde hij geweervuur en kanongebulder. Hij liet het bataljon en de batterij in stelling komen en waarschuwde zijn commandant Saksen-Weimar.

Tussen 18.00 uur en 19.00 uur kreeg hij vuurcontact met Franse cavalerie, die versterking kreeg van infanterie. Onder de toenemende druk trok Normann terug op Quatre-Bras, waar de brigade haar gevechtspositie innam. Saksen-Weimar stuurde een officier naar zijn divisiecommandant Hendrik van Perponcher-Sedlnitzky (1771-1856), die zijn hoofdkwartier bij Nivelles had. Deze gaf het nieuws door aan de chef-staf van het eerste legerkorps Jean-Victor De Constant Rebecque (1773-1850) in Braine-le-Comte, die op zijn beurt kapitein Henry Vasall Webster (+1847) naar Wellington in Brussel zond om de opperbevelhebber en de prins van Oranje[29] op de hoogte te brengen van de gebeurtenissen. In de vroege morgen van 16 juni begonnen de divisies van Wellington hun mars naar Quatre-Bras, een aantal via de weg Brussel-Waterloo-Genappes, een ander aantal uit westelijke richting via Nivelles.

Wellington zelf was op 16 juni om 11.00 uur bij Quatre-Bras, waar hij vaststelde dat de gehele divisie van Perponcher zich ter verdediging had ingericht. Daarna reed hij voor nader overleg naar Blücher.

Maarschalk Ney begon om 14.00 uur met zijn aanval op Quatre-Bras, waar Perponcher fel tegenstand bood. Op het moment dat het Franse overwicht toenam en de divisie van Perponcher dreigde onder de voet te worden gelopen, kwamen om 15.00 uur versterkingen opdagen in de vorm van de Nederlandse cavaleriebrigade van Jean-Baptiste Van Merlen (1772-1815) en de Britse infanteriedivisie van Thomas Picton (1758-1815). Ook Wellington verscheen en nam de bevelvoering in handen. Meer Britse divisies kwamen aangerukt en de kans om te winnen was voor Ney verkeken. Toen de avond inviel, kwam er een einde aan de gevechten. De strijdende partijen bleven op veilige afstand van elkaar en richtten zich in voor de nacht.

Wellington was vast besloten de volgend morgen de strijd te hervatten, vooral omdat toen circa 60.000 man van zijn strijdmacht bij Quatre-Bras inzetbaar waren. Hij moest echter weten hoe de vlag bij Blücher er bij stond. Op 17 juni om 07.00 uur hoorde hij, dat Blücher zich had teruggetrokken op Wavre. Bij Quatre-Bras blijven was uitgesloten, omdat gezamenlijke voortzetting van de strijd dan niet meer mogelijk was. Hij gaf daarom het bevel tot de terugtocht naar Waterloo, een voorbereide positie, vanwaar het mogelijk was samen met Blücher, die immers naar Wavre was gegaan, Napoleon tegen te houden en te verslaan.

Toen de keizer merkte dat Wellington zich terug trok, zette hij de achtervolging in. Het noodweer dat losbarstte, belemmerde de voortgang.

Wat zijn tegenstander van plan was, wist hij niet, maar in de avond kwam vast te staan, dat Wellington hem dwong tot een veldslag, die bekend werd als de slag bij Waterloo.

Conclusies

De bedoeling van Napoleon was om door militaire successen met name Engeland er toe te bewegen met hem vredesonderhandelingen te beginnen. Dit werd een mislukking.

Het basisplan van Napoleon was om door een strategische overval de troepen van Blücher en Wellington in verwarring te brengen en te verstrooien en vervolgens door te stoten naar Brussel. Hij zou hun dus de kans ontnemen hun troepen te concentreren en hun krachten te bundelen. Daarbij zou hij eerst te maken krijgen met Blücher en dan met Wellington.

Blücher en Wellington konden echter volgens plan hun troepen concentreren en respectievelijk naar Sombreffe en Quatre-Bras dirigeren.

Napoleon was er niet in geslaagd de troepen van zijn tegenstanders in verwarring te brengen.

De voorstelling van zaken dat Napoleon eerst de legers van Blücher en Wellington wilde scheiden om ze vervolgens te verslaan is, naar mijn mening, volledig onjuist.

Dat kan men ook zeggen van zogenaamde plan om een centrale positie met een linker- en een rechtervleugel in te nemen.

Het oorspronkelijk plan werd op het einde van de middag van 15 juni losgelaten, toen de keizer van de opmarsroute was afgeweken. In de morgen van 16 juni

[28] Jane, hertogin van Richmond (1768-1819), had op 15 juni in Brussel een bal georganiseerd. Toen het voor Wellington in de middag duidelijk was dat het Franse offensief was begonnen, stond hij voor het dilemma het bal door te laten gaan of het af te gelasten. In het laatste geval, althans volgens Wellington, zou in Brussel de spanning toenemen. Om dat te vermijden liet hij het bal doorgaan.

[29] Willem, prins van Oranje (1792-1849), voerde het bevel over het 1ste legerkorps.

kwam hij op de proppen met de twee vleugels, een onder Ney, de ander onder Grouchy. Toen hij na de slag bij Ligny aan Grouchy de opdracht gaf de Pruisen te achtervolgen, raakte Grouchy als het ware los van het geheel. Napoleon zelf trok naar Ney bij Quatre-Bras. Hij volgde toen weer de route van het oorspronkelijke plan, dat wil zeggen de opmars naar Brussel.
Daarbij wil ik enkele kanttekeningen plaatsen. Veel schrijvers, onder wie Chandler, hebben geen oog voor de veranderingen van het oorspronkelijke plan, veroorzaakt door de gewijzigde omstandigheden. Door de langzame opmars was in de middag van 15 juni al geen sprake meer van een strategische verrassing. Aan de indeling van het leger in een linker- en een rechtervleugel kwam in de morgen van 17 juni een einde, omdat Grouchy niet meer opgenomen was in het plan naar Brussel door te stoten.

Het was niet de bedoeling van de keizer om veldslagen te leveren. Hoewel hij er toch toe werd gedwongen, deed hij het achteraf voorkomen of Ligny en Waterloo volledig binnen zijn plannen lagen.
In de morgen van 15 juni had de keizer nog het initiatief gehad, daarna holde hij achter de feiten aan. Gosselies, Gilly, Quatre-Bras, Ligny en Waterloo werden hem opgedrongen.
De keizer wist niet wat de strategie van zijn tegenstanders was en hij onderschatte hun vastbeslotenheid stand te houden en gezamenlijk een eventuele aanval af te slaan. Hij overschatte zijn eigen mogelijkheden en was onvoldoende op de hoogte van de legeringsplaatsen van zijn tegenstanders en van de terreinomstandigheden.
Kortom: Sic transit gloria mundi (Zo vergaat 's werelds roem).

* Deze bijdrage is voor een groot deel gebaseerd op de twee volgende publicaties van mijn hand:

Waterloo (18 juni 1815). La double incertitude (Parijs 2009)

'Plan de campagne génial ou les aléas de la guerre? Napoléon en 1815', in *XXXV Congrès international d'histoire militaire. La guerre à l'époque napoléonienne. Antécédents, campagnes militaires et impacts à long terme* (Lisabon 2010) I, 343-350.

Een tragisch einde van een bijzonder en veelbelovend vlieger Otto van Houten, kapitein der infanterie-vlieger

Richard van Arkel

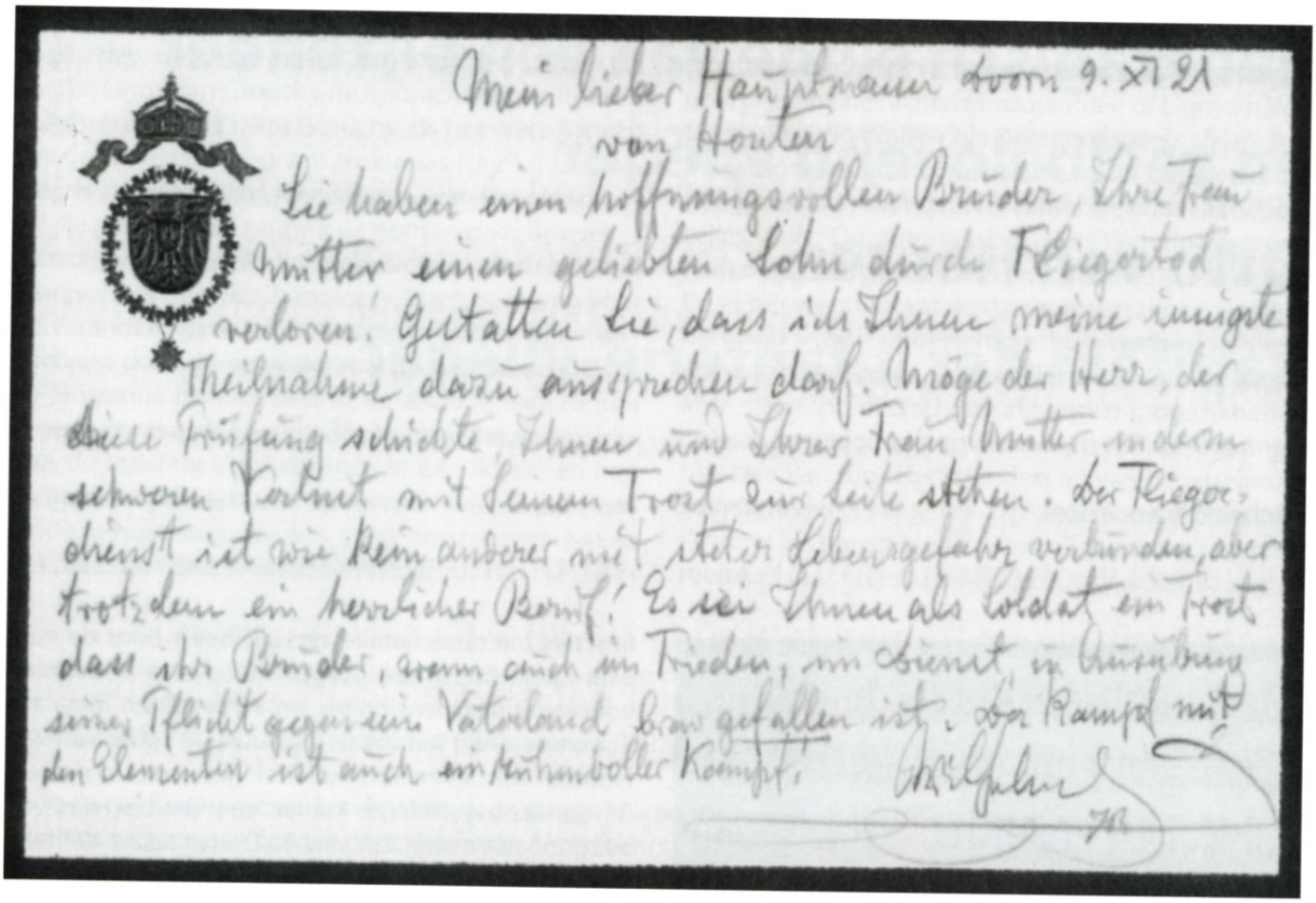

Otto van Houten (1882-1921).

Tijdens het symposium van de vereniging op 10 november 2012 in het Legermuseum in Delft heeft dr. Jos Smeets ons bijgepraat over diens biografie *Marius Cornelius van Houten, Marechaussee en diplomaat*. Dit boek is uitgekomen in 2011. Van Houten was, zo blijkt uit Smeets werk, een veelzijdig getalenteerde persoon die stamde uit een rijke patriciërsfamilie. Bijzonder aan de genealogie die ik heb mogen samenstelling voor deze biografie, vond ik de vele relatief hoge functies die deze familie vervuld heeft door de eeuwen heen. Naast een burgemeester was er ook een voorvader raadpensionaris, en verder zaten bijna alle voorvaderen in het lokale bestuur. De vader van Van Houten was eveneens kolonel geweest, ingedeeld bij de Vestingartillerie. Marius van Houten was van 1920 tot het overlijden van de Duitse keizer Wilhelm in 1941, diens bewaker. Tijdens zijn lezing liet Smeets ons het condoleancebericht zien dat keizer Wilhelm had gestuurd aan Marius van Houten naar aanleiding van het overlijden van diens jongere broer Otto, die evenals zijn broer in de voetsporen trad van zijn vader door een officiersopleiding te volgen. Dit artikel gaat over deze Otto van Houten.

Otto van Houten

Evenals zijn oudere broer Marius (geboren 1879) en zijn zus Cornelia Hendrika Andrea (geboren 1880), werd Otto (29 december 1882) geboren in Gorinchem. In navolging van zijn twee jaar oudere broer Marius volgde ook Otto van Houten de Koninklijke Militaire Academie in Breda. Hij werd opgeleid voor de infanterie, met als bestemming Nederlands Oost-Indië. Op 24 juli 1905 werd hij benoemd tot 2e luitenant bij de infanterie van het leger in Nederlands Oost-Indië. Via het Koloniaal Werfdepot te Harderwijk werd hij gedetacheerd bij de Normaal Schietschool in Den Haag, waar hij cursus volgde. Op 24 maart 1906 vertrok hij vervolgens vanuit Amsterdam met het stoomschip Koning Willem II naar Nederlands Oost-Indië. Hierna volgden vele overplaatsingen die zeer nauwkeurig te achterhalen zijn via de Indische kranten. Op 29 april 1906 kwam hij aan in het Indische Batavia, waar hij werd geplaatst bij het 5e Bataljon Infanterie te Semarang. In 1907 volgde een overplaatsing naar het Garnizoensbataljon te Palembang (Zuid-Sumatra). Hij werd ingezet te Telok Kajoe Poetih aan de rivier de Batang-

Mein lieber Hauptmann van Houten Doorn 9. XI 21

Sie haben einen hoffnungsvollen Bruder, Ihre Frau Mutter einen geliebten Sohn durch Fliegertod verloren. Gestatten Sie, dass ich Ihnen meine innigste Theilnahme dazu aussprechen darf. Möge der Herr, der diese Prüfung schickte, Ihnen und Ihrer Frau Mutter in dem schweren Leidt mit seinem Trost zur Seite stehen. Der Fliegerdienst ist wie kein anderer mit steter Lebensgefahr verbunden, aber trotzdem ein herrlicher Beruf! Es sei Ihnen als Soldat ein Trost, dass ihr Bruder, wenn auch im Frieden, im Dienst in Ausübung seiner Pflicht gegen sein Vaterland so gefallen ist. Der Kampf mit den Elementen ist auch ein ruhmvoller Kampf!

Wilhelm I.R.

Condoleancebericht van de Duitse keizer Wilhelm aan de broer van Otto van Houten, Marius van Houten.

hari (Djambi, Midden-Sumatra), een destijds zeer onrustig gebied. In 1908 werd hij overgeplaatst naar het gedeelte van het bataljon te Pelajang. Aan het eind van 1908 werd Van Houten vervolgens overgeplaatst naar het Subsistentenkader te Batavia, waar hij uiteindelijk terechtkwam bij het 1e Depot Batajon. Vanaf 1 februari 1910 tot november van dat jaar was hij gedetacheerd bij het 3e Eskadron Cavalerie te Salatiga. Daarna werd hij overgeplaatst naar het Korps Marechaussee te voet in Atjeh en Onderhorigheden. Hier werd hij opnieuw operationeel ingezet in een zeer onrustig gebied, waar regelmatig gevechten plaatsvonden. Op 11 mei 1916 werd hij desgevraagd eervol ontheven van zijn plaatsing bij het Korps Marechaussee. Hij droeg inmiddels het ereteken voor belangrijke krijgsverrichtingen, met de gespen Midden Sumatra 1903-1907 en Atjeh 1906-1910.

Verlof naar Holland

Otto van Houten kreeg wegens zijn langdurige dienst in Nederlands Indië een jaar verlof om naar Europa te gaan. Uit de officiersstamboeken blijkt dat zijn verlof mede werd verleend op basis van zijn dienstverrichtingen. Hij kon voorts aanspraak blijven maken op bevordering. Op 24 februari 1917 vertrok hij met het stoomschip Rumphius naar Nederland. Eenmaal 'thuis' werd hij gedetacheerd bij de Luchtvaart Afdeling. Op 8 juli 1918 voldeed hij vervolgens aan alle eisen van het (civiele) internationaal vliegbrevet. Vlak voor het einde van de Eerste Wereldoorlog, in oktober 1918, werd hij in Soesterberg in opleiding genomen. Nadat hij omstreeks juni 1919 zijn militair vliegbrevet had behaald werd hij toegevoegd aan een commissie die kort daarvoor in Engeland uit oorlogsvoorraden Avrolesvliegtuigen en De Havilland-verkenners voor de Vliegafdeling in Indië had aangekocht. Het personeel van deze commissie werd verder uitgebreid met een groep ervaren vliegers en technici uit Soesterberg, alsmede met een aantal vliegers die kort daarvoor te Soesterberg waren opgeleid, onder wie Otto van Houten. Otto moest de Indische militaire luchtvaart in opbouw gaan versterken .

Terug naar Indië

Kort daarop vertrekt Otto met de overige vliegers en technici in Soesterberg met het stoomschip Insulinde terug naar Indië. Bij aankomst in Batavia werd Otto op 17 juli 1919 geplaatst bij de Vliegafdeling (VA) te Soekamiskin, ten oosten van de stad Bandoeng, op het eiland Java. De VA was overigens pas op 22 juni

O. van Houten. †

Te Bandoeng, op Java, is op 38-jarigen leeftijd overleden, de kranige kapitein-vliegenier *O van Houten*, ridder der orde van Oranje-Nassau.

Overlijdensbericht van Otto van Houten.

1918 een permanente formatie geworden. Door gebrek aan personeel en materiaal was ze eind 1918 nog een zeer 'lege' organisatie, die nagenoeg niet vloog. Het jaar 1919 werd benut voor het invliegen van het nieuwe materieel uit Engeland. Per 1 augustus 1919 werd Otto van Houten waarnemend commandant van de VA. Hij was dan kapitein der Infanterie-vlieger en de derde commandant van de militaire luchtvaart in Nederlands-Indië. Met ingang van 6 maart 1920 werd Otto belast met het bevel over de Vliegafdeling van het Indische Leger. Hiermee kreeg hij de moeilijke taak om als commandant de leiding te nemen bij de hernieuwde opbouw en ontplooiing van de Vliegafdeling. Evenals zijn broer Marius beschikte Otto, die door zijn collega-vliegers Ot werd genoemd, echter over voldoende persoonlijk overwicht, een zekere onbezonnenheid, en een rustige houding, waardoor hij uitermate geschikt was voor deze functie.

In de anderhalf jaar die volgden kwam er veel tot stand onder de bezielende leiding van Otto van Houten. Zo vonden er vele vluchten plaats over het eiland (Java), waarmee de bedrijfszekerheid en betrouwbaarheid van de vliegtuigen werd aangetoond. In die periode werden de nodige landingsterreinen op Java aangelegd die ook bestemd waren voor burgerluchtvaartverkeer. Om de burgerluchtvaart te stimuleren werden plannen ontwikkeld om tevens (proef) postvluchten uit te voeren boven Java. Er werden tevens speciale vluchten uitgevoerd te Bandoeng en Soerabaja om het publiek enthousiast te maken voor de luchtvaart. Het vliegveld te Kalidjati werd uitgebreid en er werden daar acht nieuwe leerling-vliegers in opleiding genomen. Voor de dienst der Staatsspoorwegen maakte de VA de nodige belangrijke luchtfoto's. In december 1920 werden plannen vastgesteld voor het formeren van een Luchtvaart Afdeling. De Luchtvaart Afdeling, zoals ontworpen door Otto van Houten, zou bestaan uit een Vliegdienst van twee groepen met elk drie afdelingen (aanvankelijk werd gesproken van escadrilles). Iedere afdeling zou beschikken over zes vliegtuigen, een Technische Dienst en verschillende hulpdiensten. Op 1 augustus 1921 werd de Vliegafdeling formeel Luchtvaart Afdeling en in 1921 werd tevens te Soekamiskin het 1e Escadrille opgericht. Voor zijn buitengewone inspanningen in deze periode werd Otto van Houten benoemd tot Ridder in de orde van Oranje Nassau.

Een tragisch einde

Op het moment dat Otto van Houten de functie van commandant op zich had genomen was hij natuurlijk nog maar betrekkelijk kort vlieger. Hoewel hij een gezonde vliegersgeest had, vormden de vele belangrijke organisatorische zaken rondom het vliegen een beletsel om het vliegen verder te ontwikkelen en zijn ervaring als vlieger te vergroten. Op donderdagmorgen 27 oktober 1921 vond Otto van Houten te Soekamiskin als bestuurder van de De Havilland nummer H116 op 38 jarige leeftijd de vliegerdood. Hij was opgestegen met een nieuwe De Havilland die pas was ingevlogen voor een dienstvlucht naar Batavia. Ondanks een malaria-aanval vloog hij zelf. Hij slipte bij het maken van een bocht, waardoor het toestel neerstortte en twee kilometer van het vliegveld neerkwam. Hiermee kwam een tragisch einde aan zijn bijzondere en veelbelovende carrière.

Bronnen

Koninklijke Bibliotheek, Den Haag
Indische kranten

Nationaal Archief, Den Haag
Stamboeken

Literatuur

- Casius, G.J. , Th. Postma, *40 jaar luchtvaart in Indië* (De Alk 1986).

DE STICHTING SAMENWERKENDE MILITARIA VERZAMELAARS ORGANISEERT DE VOLGENDE MILITARIABEURZEN:

3 maart
2 juni

aanvang: 09.00 uur - einde beurs 13.00 uur
De vaste locatie voor de beurzen is:
"De nieuwe Sporthal", Graaf Wichman 177, Huizen N.H.

S.M.V. donateurs en hun dames hebben gratis toegang;
militairen in uniform en houders van een veteranenpas half geld;
overige bezoekers € 3,- p.p. kinderen onder 10 jaar onder geleide gratis.

INLICHTINGEN
Joop en Ria de Blij - 015 212 18 58
www.stichtingsmv.nl

Koude Oorlog in de tropen: de Russische betrokkenheid in de bijna-oorlog met Indonesië om Nieuw-Guinea in 1962

Luitenant-ter-zee der tweede klasse oudste categorie Matthijs Ooms, MA

Augustus 1962. Het Indonesisch-Nederlandse conflict over Nieuw-Guinea[1] bereikt zijn hoogtepunt. Een Indonesische invasievloot met duizenden militairen is gereed voor een grootscheepse aanval, genaamd *operatie Djajawidjaja*[2]. De Nederlands strijdkrachten op, rond en boven Nieuw-Guinea konden tot nu toe de Indonesische infiltraties weerstaan, maar het blijft de vraag of zij opgewassen zijn tegen de dreigende invasie. In de Verenigde Staten wordt koortsachtig onderhandeld teneinde het conflict vreedzaam op te lossen. Op 15 augustus bereiken de Indonesische en Nederlandse delegaties, onder grote Amerikaanse druk, een akkoord: Nederland doet afstand van Nieuw-Guinea. Een oorlog is voorkomen.

Februari 1999. Op de voorpagina van *de Volkskrant* van 10 februari staat een opmerkelijk artikel waarin drie voormalige officieren van de Sovjetmarine onthullingen doen over actieve militaire betrokkenheid van de Sovjet-Unie bij het Nieuw-Guineaconflict. De Sovjet-Unie zou de geplande Indonesische aanval hebben ondersteund met 'zes onderzeeboten, een dertigtal Toepelov-bommenwerpers en twee- tot drieduizend man personeel'. Dit gebeurde heimelijk: de Russische onderzeebootbemanningen kregen Indonesische uniformen en identiteitspapieren waaruit moest blijken dat ze vrijwilligers waren in Indonesische dienst. Vijf van de zes onderzeeboten kregen het bevel elk vijandelijk schip te torpederen: 'marineschepen, koopvaardijschepen, zelfs passagiersschepen, onder welke vlag dan ook'. De zesde onderzeeboot zou de specifieke opdracht hebben gekregen om op 15 augustus 1962 een Nederlands fregat in de baai van Manokwari (in het noordwesten van Nieuw-Guinea) tot zinken te brengen en daar brandstoftanks te vernietigen. Deze onderzeeboot was Manokwari tot op tien mijl genaderd toen het plotseling de order kreeg de aanval af te breken. In New York was namelijk door Nederland en Indonesië het akkoord getekend over de overdracht van Nieuw-Guinea. Ook de reeds uitgevaren Indonesische invasievloot keerde om. 'Twee uur later en het zou oorlog zijn geweest', aldus het artikel.[3]

De directeur van het Instituut voor Maritieme Historie (IMH) reageerde destijds met scepsis op de onthullingen: 'er was op 15 augustus 1962 beslist geen Nederlands fregat aanwezig bij het marinesteunpunt Manokwari.' De orders konden dus niet kloppen. 'Dat de Sovjet-Unie zes onderzeeërs naar Nieuw-Guinea heeft gestuurd valt [volgens mij] te bewijzen, noch te ontkennen,' aldus de directeur.[4] Nog steeds is er onduidelijkheid over deze actieve Sovjetsteun. De Nieuw-Guinealiteratuur bevestigt dat Moskou aanzienlijke materiële en politieke steun aan Indonesië gaf, maar over actieve Sovjetsteun zijn de meningen verdeeld. Duidelijke bewijzen die de Sovjetsteun bevestigen of ontkrachten ontbreken. Sommige auteurs, zoals W. Platje en P. Heijboer,[5] zijn overtuigd dat de Russische onthullingen kloppen, maar niemand stelt dat de Nederlandse militaire en politieke top destijds op de

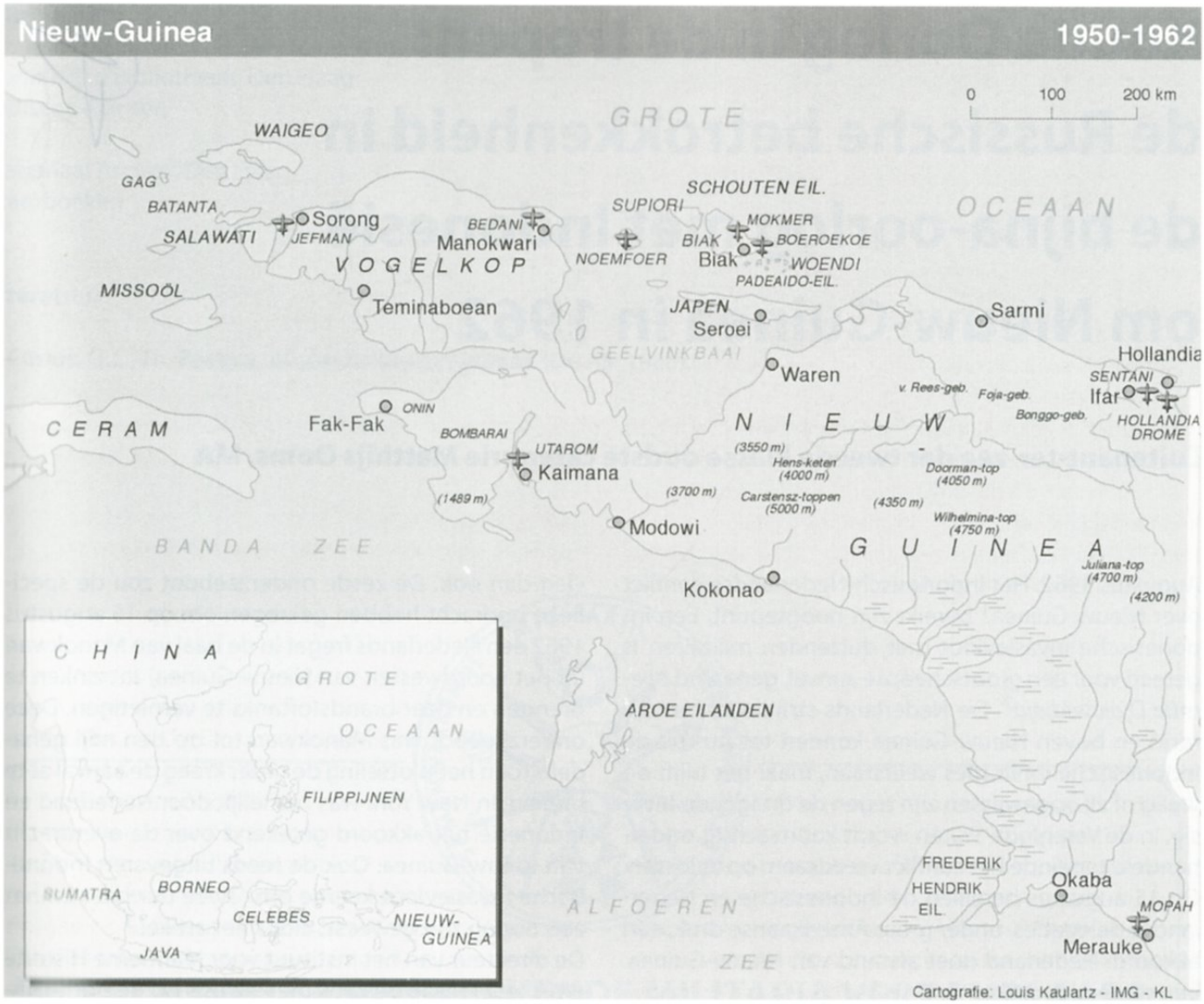
[1] Nederlands Nieuw Guinea, in het vervolg aangeduid als 'Nieuw-Guinea', wordt ook aangeduid als 'West New Guinea', 'Irian Jaya', 'West Irian' en 'West Papua'.

[2] Letterlijk: glorieuze overwinning.

[3] Bart Rijs, 'Moskou beraamde in '62 aanval op Nieuw-Guinea', in: *de Volkskrant*, 10 februari 1999.

[4] 'Historici aarzelen over Sovjet-onderzeeërs', in: de Volkskrant, 11 februari 1999.

[5] Wies Platje, *Een zee van geheimen, inlichtingenoperaties tijdens de Koude Oorlog* (Amsterdam 2010) 339. Pierre Heijboer, *De eer en de ellende, Nieuw-Guinea 1962* (Zoetermeer 2012) 325-326.

Nieuw Guinea.

Bron: Martin Elands en Alfred Staarman, *Afscheid van Nieuw-Guinea, het Nederlands-Indonesische conflict 1950-1962* (Bussum 2003) 111.

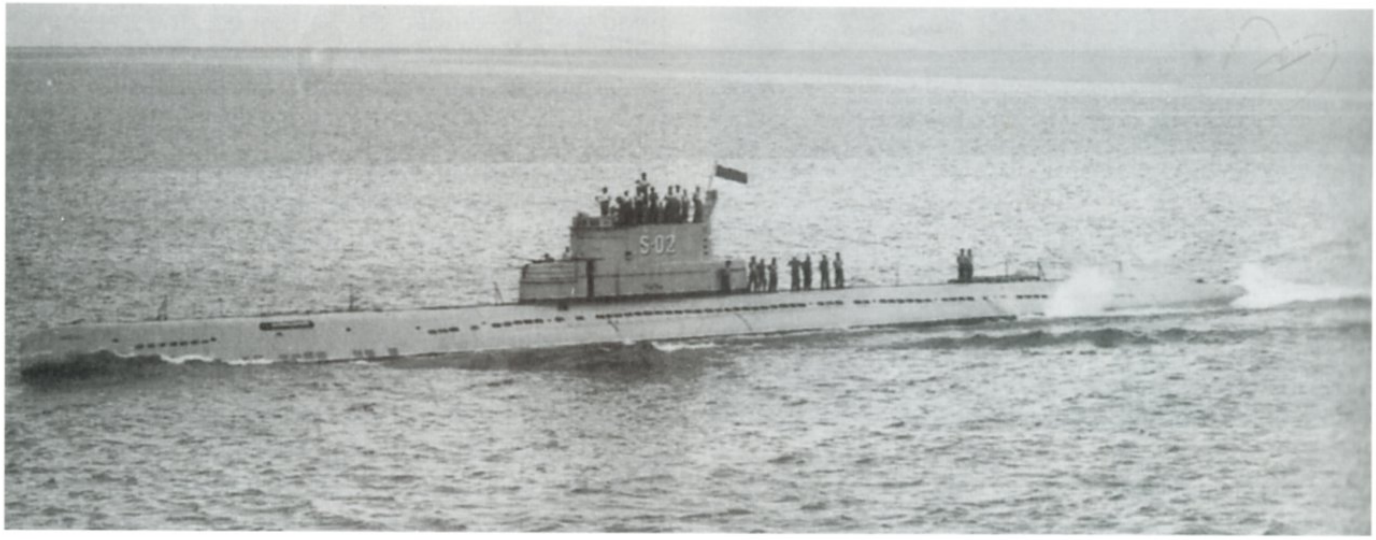
hoogte waren van deze steun, of op zijn minst rekening hielden met deze mogelijkheid.

In dit artikel staat de vraag centraal, welk bewijs er is voor actieve militaire Sovjetsteun tijdens operatie *Djajawidjaja* in augustus 1962 en in hoeverre deze mogelijke steun invloed heeft gehad op het Nederlandse politiek-militaire beleid. Eerst wordt de Koude-Oorlogcontext van het conflict beschreven en worden de Russische en Indonesische motieven onderzocht, die een toezegging van actieve Sovjetsteun aannemelijk maken. Hierna worden Russische en Indonesische bronnen beschreven, die een bewijs vormen voor actieve Sovjetsteun. Vervolgens wordt onderzocht in hoeverre de Marine Inlichtingendienst (MARID) op de hoogte was van de Sovjetbetrokkenheid. Ten slotte wordt de vraag beantwoord, in hoeverre mogelijke actieve Sovjetsteun het Nederlandse politiek-militaire beleid beïnvloed heeft.

Nieuw-Guinea en de Koude Oorlog

Ten onrechte wordt in Nederland het Nieuw-Guinea-conflict vooral gezien als een koloniaal conflict en te weinig als een Koude Oorlogconflict. Terwijl voor Nederland en Indonesië het Nieuw-Guineaconflict draaide om de soevereiniteit van Nieuw-Guinea, was het de twee supermachten, de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, om iets heel anders te doen, namelijk de politieke oriëntatie van Indonesië binnen het Oost-Westconflict.

Indonesië was voor beide supermachten van strategisch belang vanwege zijn locatie (op het kruispunt van de Indische en Stille Oceaan), bevolkingsgrootte en grondstoffen. Hoewel Soekarno een onafhankelijke koers volgde binnen het Oost-Westconflict, trachtten beide supermachten het land binnen de eigen invloedssfeer te krijgen, of op zijn minst te voorkomen dat Indonesië zich zou bekeren tot de tegenpartij. Po-

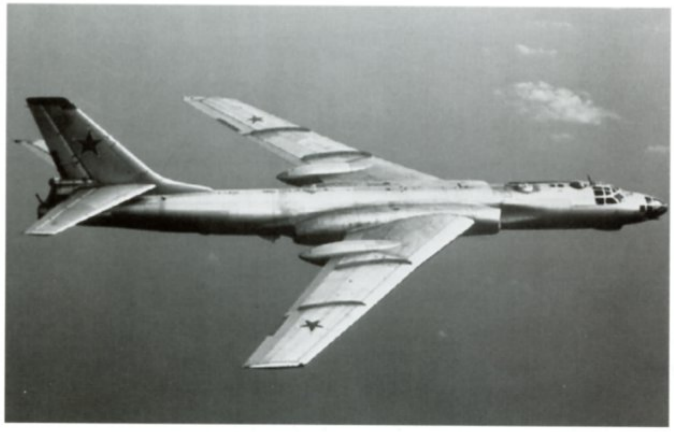
Indonesische Whiskey-klasse onderzeeboot RI Nanggala.
Bron: R.E. van Holst Pellekaan, I.C. de Regt, J.F. Bastiaans, *Patrouilleren voor de Papoea's, de Koninklijke Marine in Nederlands Nieuw-Guinea 1945-1960 2* (Amsterdam 1990) 76.

litieke, economische en militaire steun waren de middelen om dit te bereiken. De Verenigde Staten waren bij deze tweekamp om Indonesië in het nadeel vanwege het Nieuw-Guineaconflict. Steun aan Indonesië zou ten koste gaan van de relatie met NAVO-bondgenoot Nederland. Uit Amerikaans politiek-strategisch belang diende de Nieuw-Guineacrisis daarom snel te worden opgelost. De Sovjet-Unie had dit dilemma niet en steunde Indonesië onomwonden op het politieke vlak en met aanzienlijke wapenleveranties.
De wapens die de Sovjet-Unie in de periode 1958-1962 aan Indonesië leverde waren indrukwekkend en baarden Nederland zorgen. Het ging niet om afgedankt Russisch materieel maar om de nieuwste wapens zoals de MiG-21 en Tu-16 Badger straalbommenwerper met KS-1 Komet antischipraketten. Indonesië had deze wapens nodig om met geweld Nieuw-Guinea in te nemen. De Indonesische marine ontving onder andere jagers, twaalf Whiskey-klasse onderzeeboten en een zware kruiser. Indonesische militairen volgden opleidingen in de Sovjet-Unie en honderden Russische instructeurs en technici vertrokken naar Indonesië.[6]
De opbouw van de Indonesische krijgsmacht ging zo snel, dat de Indonesiërs moeite hadden de nieuwe wapens te bemannen. De Indonesische militaire top schatte in dat een grootscheepse aanval op Nieuw-Guinea daarom pas in 1963 uitvoerbaar was. Soekarno kon niet zo lang wachten. Hij wilde voor 17 augustus 1962, de Indonesische Onafhankelijkheidsdag, koste wat kost Nieuw-Guinea in handen krijgen. Deze tijdsdruk was niet alleen gebaseerd op de symbolische datum van de Onafhankelijkheidsdag, maar ook op de toenemende *Papoeanisatie*: Nederland zette vaart achter het organiseren en bewapenen van de Papoea's. Zo was in 1961 de Nieuw-Guinearaad ingesteld, gericht op zelfbestuur, en was het Papoea Vrijwilligers Korps opgericht. Een langdurige strijd in de jungle tegen Papoea's zagen Indonesische politieke en militaire leiders als een zwaardere opgave dan een korte hevige strijd tegen de moderne maar numeriek zwakke Nederlandse strijdkrachten.[7] Bovendien had Soekarno zijn volk beloofd dat in 1962 de Indonesische vlag zou wapperen boven Nieuw-Guinea, waarmee het snel winnen van het Nieuw-Guineaconflict een persoonlijke prestigezaak werd.
Volgens de Amerikaanse inlichtingendiensten beschikte Indonesië in juni 1962 over vier operationeel inzetbare bemanningen voor de twaalf onderzeeboten en tien bemanningen voor de 26 TU-16's.[8] Het zou daarom een logische stap zijn om Russische bemanningen in te zetten, die zich toch al als instructeurs

[6] De kruiser arriveerde in Indonesië na de beëindiging van het Nieuw-Guineaconflict. R.E. van Holst Pellekaan, I.C. de Regt, J.F. Bastiaans, *Patrouilleren voor de Papoea's, de Koninklijke Marine in Nederlands Nieuw-Guinea 1945-1960* II (Amsterdam 1990) 70-74; Ben Koster, *Een verloren land: de regering Kennedy en de Nieuw-Guinea kwestie, 1961-1962* (Baarn 1991) 108-109.

[7] Van Holst Pellekaan e.a., *Patrouilleren*, dl 2, 82; Interview met Nasution, 22 augustus 1981, Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Den Haag (NIMH), losse stukken 2500, bandopname INNG 21.

[8] Thomas L. Huges (Assistant Secretary of State for Intelligence and Research), 'Intelligence note: Soviet military build-up of Indonesia', 29 juni 1962, John F. Kennedy Library, Boston, National Security Files (NSF), Komer series, box 423A.

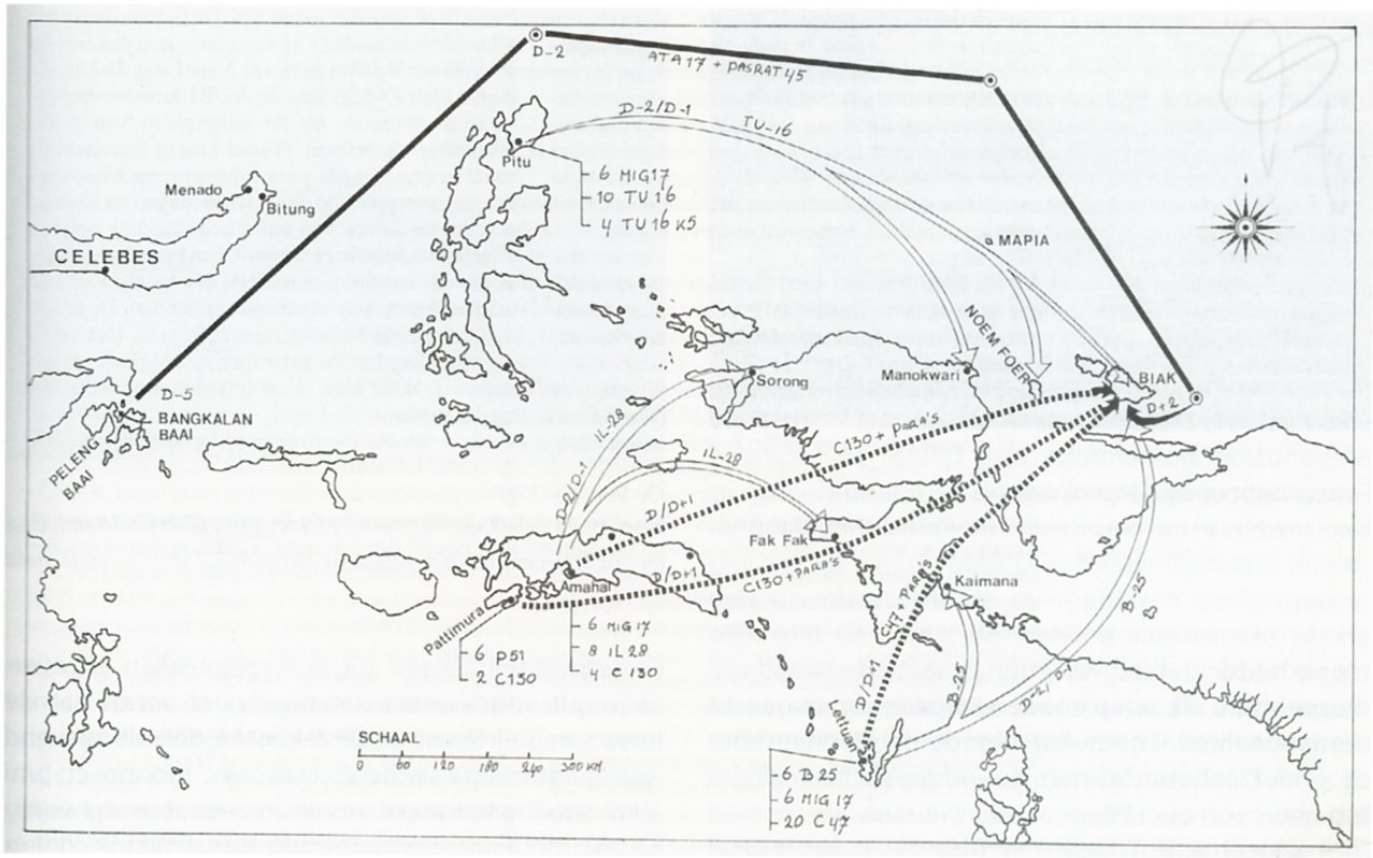
Tu-16 bommenwerper.
Bron: http://www.aircraftinformation.info/Images/Tu-16_01.jpg.

in Indonesië bevonden. Welke motieven hadden Chroesjtsjov en Soekarno voor een dergelijke stap?
Voor Chroesjtsjov dreigde een verlies van invloed in Indonesië ten opzichte van de Verenigde Staten, vanwege het Bunker-plan. Onder leiding van de Amerikaanse diplomaat Bunker waren Indonesië en Nederland begonnen met onderhandelingen over een vreedzame overdracht van Nieuw-Guinea. Indien beide partijen het Bunker-plan zouden accepteren, en die overeenkomst kwam steeds dichterbij, dan zou dit een Amerikaans diplomatiek succes betekenen. Dat zou niet alleen een moreel verlies zijn voor de Sovjet-Unie, de kans was groot dat daarmee de Russische invloed in Indonesië zou afnemen en dat de dure Russische investeringen - de wapenleveranties - voor niets waren geweest. In dit licht was het voor Chroesjtsjov aantrekkelijker wanneer Indonesië het Nieuw-Guinea-conflict met geweld zou oplossen, wat het gebruik van Sovjetwapens betekende. Wanneer een deel van deze wapens door Russen bemand zou worden, was een Indonesische overwinning gegarandeerd. Het Nieuw-Guineaconflict zou dan dankzij de Sovjet-Unie opgelost worden, wat de Russisch-Indonesische band zou versterken. Actieve deelname van Sovjetmilitairen kon leiden tot escalatie, maar dit risico kon beperkt worden door de militairen als 'vrijwilligers' onder Indonesische vlag te laten optreden. Tot slot was er nog een militair-technisch argument: de Sovjetmilitairen in Tu-16's en onderzeeboten konden onder Indonesische vlag de nieuwste Sovjetwapens testen tegen een goed uitgeruste NAVO-lidstaat.
Zoals aangehaald wilde Soekarno voor 17 augustus 1962 Nieuw-Guinea in handen krijgen, hetzij via diplomatieke onderhandelingen, hetzij via militair geweld. Voor de militaire optie was actieve Sovjetsteun noodzakelijk, omdat de Tu-16's en onderzeeboten nodig waren om de Nederlandse vloot uit te kunnen schakelen en daarmee de weg vrij te maken voor de Indonesische invasievloot. Door de Sovjetmilitairen heimelijk als vrijwilligers in Indonesische dienst te laten optreden, kon Soekarno een militaire overwinning naar buiten toe verkopen als een zelfstandig Indonesisch succes, wat overeenstemde met zijn gewenste onafhankelijke koers in de Koude Oorlog. De andere optie, een vreedzame overdracht, was voor Soekarno alleen acceptabel wanneer dit snel gebeurde en onder pro-Indonesische voorwaarden. Ook hierbij was actieve Sovjetsteun nuttig. Wanneer Soekarno aan de Amerikanen zou laten doorschemeren dat de Russen bereid waren actieve steun te leveren, dan zou dit waarschijnlijk leiden tot extra druk op het onderhandelingsproces. Uit vrees voor escalatie van het conflict zouden de Verenigde Staten Nederland onder druk zetten snel akkoord te gaan met het Bunker-plan.

Bewijs van actieve Sovjetsteun

Zowel de Sovjet-Unie als Indonesië hadden dus plausibele motieven om Sovjetmilitairen te laten deelnemen aan de geplande aanval op Nieuw-Guinea, waardoor het aannemelijk is dat de Russische onthullingen in *de Volkskrant* kloppen. Toch werden deze met scepsis ontvangen, vooral omdat er geen fregat bij het marinesteunpunt Manokwari aanwezig was. Uit nader onderzoek blijkt dat de scheepsjournalen van de marine dit weerspreken. Van 13 tot en met 21 augustus lag het fregat *Hr. Ms. Evertsen* afgemeerd te Manokwari.[9] Het fregat bewaakte niet actief de baai, noch was het direct inzetbaar. De bemanning was aan het bijkomen van een lange periode op zee en voerde noodzakelijke onderhoudswerkzaamheden uit. De voortstuwing was niet direct beschikbaar en bemanningsleden kregen de vrijheid aan wal te gaan. Wel was het schip 's nachts verduisterd om ontdekking door de vijand te bemoeilijken. Er waren geen andere Nederlandse fregatten of onderzeebootjagers in de buurt. De Russische verklaring dat een onderzeeboot met Russische bemanning op 15 augustus een fregat moest uitschakelen in de baai van Manokwari kan dus wel degelijk op waarheid berusten, en dit zou dan *Hr. Ms. Evertsen* zijn geweest.
De andere opdracht van de Sovjetonderzeeboot, het torpederen van brandstoftanks aan de waterkant, is moeilijker te verifiëren. In Manokwari was geen belangrijke brandstofopslag voor marineschepen. Desondanks kan men de getuigenissen over actieve Sovjetsteun niet zomaar terzijde schuiven. Een zoek-

[9] Scheepsjournaal marinekazerne Manokwari, Nationaal Archief, Den Haag (NL-HaNA), Ministerie van Marine: scheepsjournalen, nr. toegang 2.12.03, 8325; Scheepsjournaal Hr. Ms. Evertsen, *NL-HaNA*, Ministerie van Marine: scheepsjournalen, nr. toegang 2.12.03, 5712.

Operatie Djajawidjaja.

Bron: Holst Pellekaan, *Patrouilleren voor de Papoea's, de Koninklijke Marine in Nederlands Nieuw-Guinea 1945-1960*, 79.

tocht naar aanvullende verklaringen en bewijzen is gerechtvaardigd. De defensie-archieven van Rusland en Indonesië zijn helaas gesloten voor historici. Maar er is voldoende ander materiaal beschikbaar dat licht werpt op deze kwestie. Van Russische en Indonesische zijde zijn er bijvoorbeeld memoires van politici en militairen, artikelen, internetpublicaties en boeken gepubliceerd. Hier volgen de belangrijkste bevindingen uit deze bronnen.

Opmerkelijk is dat Chroesjtsjov in zijn eigen memoires sprak over actieve Sovjetsteun in het Nieuw-Guinea-conflict. Hij bevestigde dat de Sovjet-Unie militair personeel naar Indonesië stuurde om schepen en vliegtuigen te bemannen in 'de strijd tegen de Nederlandse marine'.[10] Hij zag dit als een kans voor Russische piloten om raketten te testen en over deze actieve steun had hij afspraken gemaakt met de Indonesische minister van Buitenlandse Zaken Subandrio.[11] Chroesjtsjov was echter ontsteld dat Subandrio deze geheime deal over actieve steunverlening vervolgens gelekt had naar de Amerikanen. Achteraf gezien zag Chroesjtsjov hierin een geraffineerd spel van Soekarno: met deze kennis zouden de Amerikanen Nederland onder druk zetten om te kiezen voor een vreedzame oplossing. De Verenigde Staten zouden immers in een pikante situatie terecht komen wanneer de marine van NAVO-bondgenoot Nederland vernietigd zou worden door 'Indonesische vliegtuigen en onderzeeboten onder bevel van Sovjetofficieren', aldus Chroesjtsjov.[12] Zodoende gebruikte Soekarno op geraffineerde wijze beide supermachten om Nederland tot inkeer te brengen.

Na de ineenstorting van de Sovjet-Unie durfden Russische oud-militairen voor het eerst in de openbaarheid te spreken over de actieve steun. In Russische militaire vakbladen verschenen artikelen over de kwestie. Zo bevestigde de oud-commandant van de Sovjettroepen in Indonesië, schout-bij-nacht Tsjernobaj, dat zes onderzeeboten met Sovjetbemanningen de Indonesische aanval op Nieuw-Guinea zouden ondersteunen, samen met zes door Indonesiërs bemande onderzeeboten. Indonesië zou de wateren rond Nieuw-Guinea

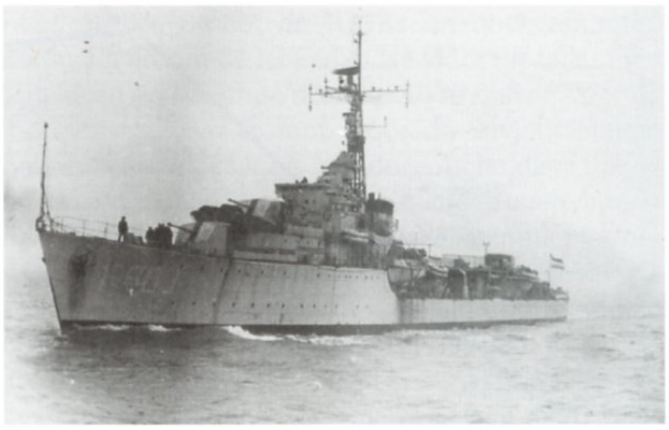
[10] Vrij vertaald uit: Strobe Talbott, *Khrushchev remembers: the last testament*, (Londen 1974) 327. Chroesjtsjov dicteerde eind jaren zestig zijn 'laatste testament' op diverse tapes, die vervolgens ter publicatie naar het Westen gesmokkeld waren.

[11] Sergei Khrushchev, *Memoirs of Nikita Khrushchev, volume 3, statesman 1953-1964* (University Park 2007) 792.

[12] Talbott, *Khrushchev remembers*, 327.

Foto uitzicht op baai Manokwari.
Bron: ansichtkaart mariniersmuseum, www.maritiemdigitaal.nl.

Hr. Ms. Evertsen.
Bron: Holst Pellekaan, *Patrouilleren voor de Papoea's, de Koninklijke Marine in Nederlands Nieuw-Guinea 1945-1960*, 111.

tot verboden gebied verklaren, waarna de twaalf onderzeeboten elk schip zouden torpederen, ongeacht de nationaliteit. Tsjernobaj stemde de plannen voor de onderzeeboten af met de Indonesische militaire top.[13]

Ex-marineattaché Tsjoebasjev plaatste in een artikel vraagtekens bij het bevel alle schepen te torpederen. Volgens hem en andere Russische veteranen was dat bevel te riskant, het had tot onnodige escalatie kunnen leiden. Bovendien was de technische staat van de onderzeeboten slecht, waardoor de Sovjetbemanningen onnodig veel risico liepen.[14] Naast Tsjernobaj en Tsjoebasjev schreven enkele andere Russische auteurs over actieve Sovjetsteun, waaruit naar voren komt dat de steun bestond uit zes onderzeeboten en mogelijk bemanningsleden voor de Tu-16's. Er zijn geen aanwijzingen dat Sovjetsoldaten deel uitmaakten van de amfibische aanvalsmacht. Komt dit beeld overeen met Indonesische bronnen?

Diverse Indonesische oud-militairen zijn in de loop der jaren door Nederlanders geïnterviewd. Admiraal Sudomo, de oud-bevelhebber van de Indonesische invasievloot, onthulde in 1977 het Indonesische aanvalsplan *Djajawidjaja* en vertelde dat zes onderzeeboten door Russen bemand werden, zonder verdere details te noemen.[15] Hoewel andere Indonesische bevelhebbers niets zeiden over actieve steun van Sovjetmilitairen, komt uit hun gesprekken en overhandigde officiële documenten naar voren dat de inzet van Tu-16's en onderzeeboten doorslaggevend was in het Indonesische aanvalsplan.[16] In mei en juni 1962 ontving Indonesië zes onderzeeboten en twintig Tu-16's met Komet-antischipraketten. Ondanks dat er geen Indonesische bemanningen beschikbaar waren voor deze eenheden, werden deze wel ingedeeld bij de geplande aanval. De onderzeeboten en Tu-16's vormden 'strategische dekkingseenheden' voor de invasievloot. In de openingsuren van de aanval op Nieuw-Guinea zouden de Tu-16's de Nederlandse vliegvelden bombarderen en samen met de onderzeeboten de Nederlandse vloot uitschakelen. Dat de Tu-16's hier waarschijnlijk succes in zouden hebben, blijkt uit het feit dat een verkenningsvlucht van twee Tu-16's boven Biak nooit is opgemerkt.[17] De zes nieuwe onderzeeboten waren volgens een Indonesische operatieorder ingedeeld onder Indonesisch commando met de naam operatie *Alugoro*. Samen met de zes andere, door Indonesiërs bemande, onderzeeboten zouden zij alle vijandelijke schepen uitschakelen ten noorden van Nieuw-Guinea, waar de invasie zou plaatsvinden.[18]

De Nederlandse slagkracht in de wateren rond Nieuw-Guinea bestond destijds uit drie jagers, twee fregatten en twee onderzeeboten. De schepen konden zich

[13] Tsjernobaj, *Onder de sterrenhemel van West-Irian*, NIMH, Marine Documentatie (MARDOC) 7778.

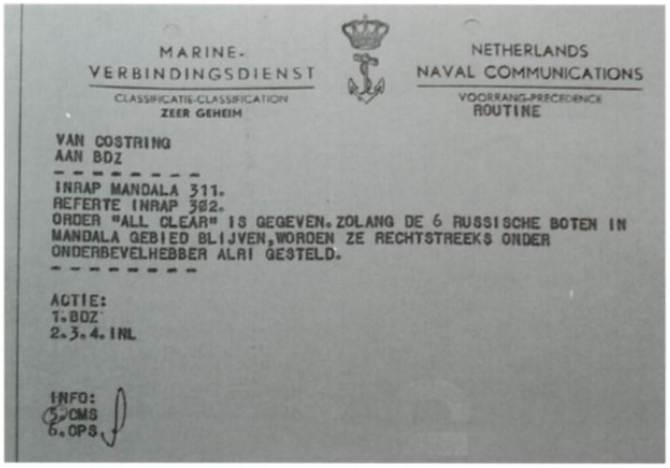
[14] Tsjoebasjev, *Een derde wereldoorlog voor de kust van…West-Irian?*, NIMH, MARDOC 7779.

[15] J.G. de Beus, *Morgen,bij het aanbreken van de dag, Nederland driemaal aan de vooravond van oorlog* (Rotterdam 1977) 397.

[16] Interviews met kolonel A.T. Wignyo Prayitno, admiraal b.d. Subono, generaal-majoor Suwaji, generaal-majoor Anwar, admiraal Sudomo, schout-bij-nacht Teddy Asikin, schout-bij-nacht Mordiono, generaal b.d. Nasution, vice-admiraal b.d. Abdul Kadir, NIMH, collectie losse stukken 2500, bandopname INNG 15, 16, 18 - 22.

[17] Van Holst Pellekaan e.a., *Patrouilleren*, dl 2, 78.

[18] Operatiebevel *Alugoro*, Strijdkrachten in Nederlands Nieuw-Guinea, 1950-1962, NL-HaNA, nummer toegang 2.13.115, inventarisnummer 2172.

MARINE-
VERBINDINGSDIENST

NETHERLANDS
NAVAL COMMUNICATIONS

CLASSIFICATIE-CLASSIFICATION
ZEER GEHEIM

VOORRANG-PRECEDENCE
ROUTINE

VAN COSTRING
AAN BDZ
- - - - - - - -
INRAP MANDALA 311.
REFERTE INRAP 382.
ORDER "ALL CLEAR" IS GEGEVEN. ZOLANG DE 6 RUSSISCHE BOTEN IN MANDALA GEBIED BLIJVEN, WORDEN ZE RECHTSTREEKS ONDER ONDERBEVELHEBBER ALRI GESTELD.
- - - - - - - -

ACTIE:
1. BDZ
2. 3. 4. INL

INFO:
5. OMS
6. OPS

Bericht van COSTRING aan BDZ, 7 augustus 1962.
Bron: Marine Inlichtingendienst, NL-HaNA, 2.13.39, inv.nr. 610.

nauwelijks verdedigen tegen de antischipraketten van de Tu-16. *Anti ship missile defence* moest in 1962 nog worden uitgevonden. Daarnaast gingen twaalf onderzeeboten de Nederlandse onderzeebootbestrijdingscapaciteit te boven. De Indonesische invasievloot bestond uit 60 zeegaande schepen met 58 landingsvaartuigen. De enige eenheden die een kans maakten om de invasievloot uit te schakelen waren de twee eigen onderzeeboten. Zij hadden echter onvoldoende torpedo's om de hele invasievloot te torpederen. Waren het aanvalsplan en Russische betrokkenheid een verrassing voor de Nederlandse militaire en politieke top?

De MARID

In tegenstelling tot nu, beschikte in 1962 elk krijgsmachtdeel over zijn eigen inlichtingendienst. Wel was er een overkoepelende organisatie, het Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN). In crisistijd rapporteerde het CVIN aan de regering, maar voor de inhoud van de rapporten was het afhankelijk van de inlichtingenorganisaties van de drie krijgsmachtdelen. De verantwoordelijkheid voor de verdediging van Nieuw-Guinea lag in 1962 bij de Koninklijke Marine. Daarom was de MARID de aangewezen inlichtingendienst om de Indonesische dreiging te analyseren en de militaire bevelhebber een vroegtijdige waarschuwing te geven bij een infiltratie of grote aanval.[19] De informatie van de MARID werd verwerkt in rapporten van het CVIN, maar de MARID leverde ook rechtstreeks rapporten aan de regering, waarbij soms een vlagofficier achter gesloten deuren toelichting gaf.[20] De MARID was daardoor de belangrijkste bron van militaire inlichtingen voor de politieke top in Den Haag.

De MARID beschikte over goede informatiebronnen. Op Biak was een radio-interceptiedienst die Indonesisch berichtenverkeer onderschepte en ontcijferde. In Singapore onderhield een liaisonofficier nauwe contacten met de Britse inlichtingendienst. Daarnaast beschikte de MARID over informanten, bestudeerde zij open bronnen en ondervroeg zij gevangen genomen infiltranten.

Het archief van de MARID in Nieuw-Guinea is inmiddels openbaar. Uit de overgebleven berichtgeving blijkt dat de dienst de levering van wapens uit de Sovjet-Unie nauwlettend in de gaten hield en signalen ontving over actieve Sovjetsteun. De inlichtingenofficieren stelden in juni 1962 vast dat Indonesië grote moeite had de nieuwe onderzeeboten en Tu-16's te bemannen, waarbij zij de mogelijkheid noemden dat Sovjets zouden bijspringen. Begin juli ontving de MARID informatie dat Russische bemanningsleden van een onderzeeboot Indonesische uniformen droegen en door hun Indonesische collega's 'vrijwilligers' werden genoemd.[21]

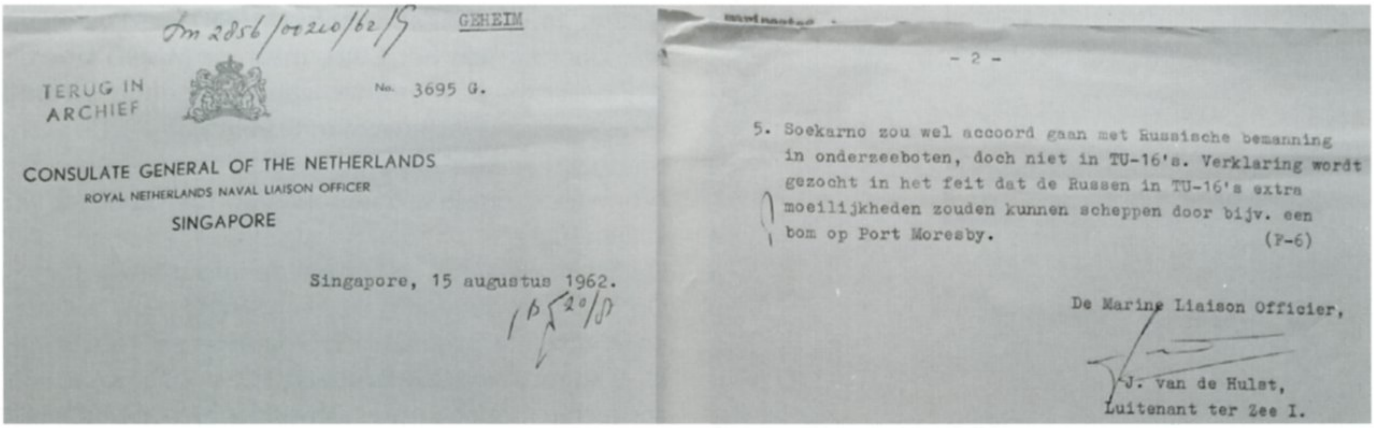
Uit de berichtgeving tussen de Commandant der Strijdkrachten in Nieuw-Guinea (COSTRING), schout-bij-nacht Reeser en de Bevelhebber der Zeestrijdkrachten (BDZ) in Den Haag, vice-admiraal Brouwer, blijkt dat de marinetop begin augustus 1962 signalen kreeg over de actieve ondersteuning door onderzeeboten met Sovjetbemanning. Op 5 augustus vermoedde Reeser dat 'de zes door Rusland kortgeleden geleverde boten' een taak kregen binnen de operaties tegen Nieuw-Guinea. Dit vermoeden werd bevestigd toen Reeser op 7 augustus rapporteerde: 'Order "all clear" is gegeven. Zolang de 6 Russische boten in Mandala gebied blijven, worden ze rechtstreeks onder onderbevelhebber ALRI gesteld.'[22] De door Russen bemande onderzeeboten werden onder het commando-Mandala van de Indonesische marine (ALRI) gesteld en de Nederlandse marineleiding wist hiervan. Volgens de stafofficier van de MARID was daarmee het totale aantal Indonesische en Rus-

[19] Martin Jensen en G. Platje, *De MARID. De Marine Inlichtingendienst van binnenuit belicht* (Den Haag 1997) 111-112.

[20] Interview met Brouwer, 5 juli 1982, NIMH, collectie losse stukken 2501, bandopname INNG 31a.

[21] Bericht van BDZ aan COSTRING en RNNLO (Royal Netherlands Navy Liaison Officier) Singapore, 9 juli 1962, Marine Inlichtingendienst, NL-HaNA, 2.13.39, inv.nr. 609.

[22] Onduidelijk is wat met 'all clear' precies bedoeld wordt. Bericht van COSTRING aan BDZ, 7 augustus 1962, Marine Inlichtingendienst, NL-HaNA, 2.13.39, inv.nr. 610 en Strijdkrachten in Nederlands Nieuw-Guinea, 1950-1962, NL-HaNA, nummer toegang 2.13.115, inventarisnummer 1721.

Dm 2856/00220/62/S GEHEIM

TERUG IN ARCHIEF

No. 3695 G.

CONSULATE GENERAL OF THE NETHERLANDS
ROYAL NETHERLANDS NAVAL LIAISON OFFICER
SINGAPORE

Singapore, 15 augustus 1962.

- 2 -

5. Soekarno zou wel accoord gaan met Russische bemanning in onderzeeboten, doch niet in TU-16's. Verklaring wordt gezocht in het feit dat de Russen in TU-16's extra moeilijkheden zouden kunnen scheppen door bijv. een bom op Port Moresby. (P-6)

De Marine Liaison Officier,

J. van de Hulst,
Luitenant ter Zee I.

Bericht van de marine liaisonofficier in Singapore (LTZ1 J. van de Hulst), 15 augustus 1962.
Bron: Marine Inlichtingendienst, NL-HaNA, 2.13.39, inv.nr. 610.

sische onderzeeboten gestegen tot tien.[23] Een dag later meldde Reeser dat de Russische luitenant-kolonel Sinel Nikov met de Indonesiërs een plan wilde doorspreken dat moest voorkomen dat onderzeeboten in elkaars vaarwater zouden opereren. Daarnaast zou de verwachte tijd van vertrek van 'vermoedelijk de zes Russische boten' volgens schema geschieden.[24]
Op 15 augustus 1962, de dag van de ondertekening van het akkoord tussen Indonesië en Nederland, schreef de liaisonofficier in Singapore: 'Soekarno zou wel akkoord gaan met Russische bemanning in onderzeeboten, doch niet in TU-16's.'[25] Mogelijk wilde Soekarno Russische bemanningen voor Tu-16's achter de hand houden. Een ander inlichtingenrapport achtte het wel mogelijk dat Russische 'bombardiers' zouden meevliegen om de antischipraketten te bedienen.[26]
In een bericht van 17 augustus noemde Reeser operatie *Aluguro*, waaraan zes Russische onderzeeboten zouden deelnemen[27]. Het is onduidelijk of Reeser nog meer details wist van operatie *Aluguro*, maar in ieder geval ontvingen de MARID en de marinetop signalen die duidden op actieve Sovjetsteun in onderzeeboten. Was de MARID zich bewust van de Sovjetsteun en de mogelijke consequenties? Volgens KTZ b.d. C.J. van Westenbrugge, destijds Stafofficier Inlichtingen in de staf van Reeser en hoofd van het Bureau Inlichtingen in Hollandia, was dit niet het geval.[28] Er was binnen de staf onduidelijkheid over de samenstelling en taak van de Indonesische/Russische onderzeeboten. Van Westenbrugge kan zich niet heugen dat Reeser en zijn staf op de hoogte waren van actieve Sovjetbetrokkenheid. Het lijkt erop dat zij het onwaarschijnlijk achtten dat Sovjetmilitairen actief aan de strijd zouden deelnemen. Bereikten de signalen over actieve Sovjetsteun ook de politieke top in Den Haag en had dit invloed op het beleid?

Kabinet-De Quay

Voor het kabinet-De Quay was de Nieuw-Guineacrisis de belangrijkste kwestie uit zijn regeerperiode van mei 1959 tot juli 1963. De belangrijkste bewindspersoon voor de vorming van het Nieuw-Guineabeleid was de minister van Buitenlandse Zaken Luns. Het Nieuw-Guineabeleid werd regelmatig aangepast waarbij drie beleidslijnen in wisselwerking met elkaar waren: vertrouwen op bondgenootschappelijke (Amerikaanse) afschrikking, versterken van de eigen strijdkrachten in Nieuw-Guinea en onderhandelen over een vreedzame overdracht. Het door de MARID geleverde dreigingsbeeld werd door de politici serieus ontvangen en was vaak een motor voor beleidsverandering.
Hoewel de inlichtingenrapporten nauwkeurig de opbouw van de Indonesische strijdkrachten beschreven, vermeldden zij niets over actieve Sovjetsteun. Blijkbaar waren de MARID-officieren zich niet bewust van de Sovjetsteun en achtten zij de signalen die er op duidden niet belangrijk of betrouwbaar genoeg voor

[23] MARID-rapport 'Berichtgeving Indonesië en Nederlands Nieuw-Guinea', 8 augustus 1962, Marine Inlichtingendienst, NL-HaNA, 2.13.39, inv.nr. 610.

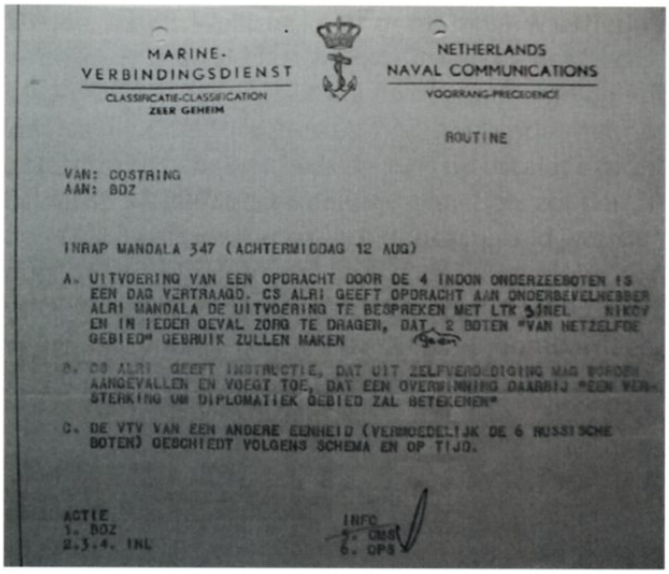
[24] Bericht van COSTRING aan BDZ, 12 augustus 1962, Marine Inlichtingendienst, NL-HaNA, 2.13.39, inv.nr. 610.

[25] Bericht van de marine liaisonofficier in Singapore, 15 augustus 1962, Marine Inlichtingendienst, NL-HaNA, 2.13.39, inv.nr. 610.

[26] 'Inlichtingen overzicht Ned. Nieuw Guinea per 1 augustus 1962', stafofficier MARID, 2 augustus 1962, Marine Inlichtingendienst, NL-HaNA, 2.13.39, inv.nr. 610.

[27] Bericht van COSTRING aan BDZ (INRAP MANDALA 373), 17 augustus 1962, Marine Inlichtingendienst, NL-HaNA, 2.13.39, inv.nr. 610.

[28] Reactie KTZ b.d. C.J. van Westenbrugge op artikel van auteur, *Marineblad*, november 2012, 10-11.

MARINE-
VERBINDINGSDIENST

CLASSIFICATIE-CLASSIFICATION
ZEER GEHEIM

NETHERLANDS
NAVAL COMMUNICATIONS

VOORRANG-PRECEDENCE
ROUTINE

VAN: COSTRING
AAN: BDZ

INRAP MANDALA 347 (ACHTERMIDDAG 12 AUG)

A. UITVOERING VAN EEN OPDRACHT DOOR DE 4 INDON ONDERZEEBOTEN IS EEN DAG VERTRAAGD. CS ALRI GEEFT OPDRACHT AAN ONDERBEVELHEBBER ALRI MANDALA DE UITVOERING TE BESPREKEN MET LTK SJINEL NIKOV EN IN IEDER GEVAL ZORG TE DRAGEN, DAT 2 BOTEN "VAN HETZELFDE GEBIED" GEBRUIK ZULLEN MAKEN

B. CS ALRI GEEFT INSTRUCTIE, DAT UIT ZELFVERDEDIGING MAG WORDEN AANGEVALLEN EN VOEGT TOE, DAT EEN OVERWINNING DAARBIJ "EEN VERSTERKING VAN DIPLOMATIEK GEBIED ZAL BETEKENEN"

C. DE VTV VAN EEN ANDERE EENHEID (VERMOEDELIJK DE 6 RUSSISCHE BOTEN) GESCHIEDT VOLGENS SCHEMA EN OP TIJD.

ACTIE
1. BDZ
2.3.4. INL

INFO
5. CNS
6. OPS

Bericht van COSTRING aan BDZ, 12 augustus 1962.
Bron: Marine Inlichtingendienst, NL-HaNA, 2.13.39,inv.nr. 610.

het politieke niveau. De MARID schatte daarnaast het doel van de dreigende aanval verkeerd in. De invasie, operatie *Djajawidjaja*, was een alles-of-niets verrassingsaanval op de militaire en bestuurlijke zwaartepunten in het noorden van Nieuw-Guinea. De MARID en de Nederlandse marinetop achtten een dergelijke aanval onwaarschijnlijk vanwege de lange kwetsbare route van de invasievloot en zij verwachtten de aanval daarom op de dichter bij Indonesische wateren gelegen en zwakker verdedigde zuid- of westkust. Zo waren op 15 augustus 1962 alle inzetbare fregatten en onderzeebootjagers gepositioneerd aan de west- en zuidkust, waardoor de noordkust kwetsbaar was. Zij onderschatten daarbij de rol van de door Russen bemande dekkingseenheden, die de weg voor de invasievloot richting de noordkust zouden vrijmaken.
In de Ministerraad werd niet gesproken over mogelijke actieve betrokkenheid van Sovjetmilitairen. Alleen Luns achtte het in enkele berichten mogelijk dat het naderende Amerikaanse succes in de Bunker-onderhandelingen zou leiden tot de Russische bereidheid tot actieve steun aan Indonesië.[29] Hij sprak dit echter niet uit in de Ministerraad. Toen in 1999 *de Volkskrant* publiceerde over de Russische steun waren diverse oud-bewindslieden verrast. Destijds hielden zij alleen rekening met een Indonesische aanval.[30]
Voor het kabinet was de Amerikaanse houding doorslaggevend. Nederland hoopte op openlijke Amerikaanse militaire steun bij een Indonesische aanval. President Kennedy wilde in het geheim niet meer beloven dan hulp door de Zevende Vloot bij het evacueren van de blanke bevolking uit Nieuw-Guinea. De Amerikaanse inlichtingendiensten en beleidsmedewerkers waarschuwden hun president in juli voor mogelijke actieve Sovjetsteun bij een Indonesische aanval.[31] Een Amerikaanse diplomaat stelde zelfs een Russische onderminister de confronterende vraag 'whether Soviet crews on Indonesian submarines planned any combat operations against Dutch vessels,' waarop de Rus ontkende en de vreedzame bedoelingen van de Sovjet-Unie benadrukte, maar de Amerikanen bleven argwanend.[32] Het risico voor escalatie moet voor Kennedy doorslaggevend zijn geweest toen hij beide partijen onder druk zette akkoord te gaan met de vreedzame overdracht van de kolonie. Het Nederlandse kabinet zwichtte op 15 augustus voor deze Amerikaanse druk en de dreiging van een Indonesische aanval.[33] Dat waren de *directe* motieven om de kolonie op te geven. De actieve Sovjetsteun speelde een belangrijke rol bij beide factoren, waardoor het op *indirecte* wijze invloed had op het Nederlandse Nieuw-Guineabeleid, zonder dat het kabinet dit doorhad.

Conclusie

De diverse Russische en Indonesische bronnen vormen samen met de genoemde motieven en materiaal van Nederlandse en Amerikaanse inlichtingendiensten nieuw en geloofwaardig bewijs voor actieve Sovjetsteun tijdens operatie *Djajawidjaja*. De Sovjetbetrokkenheid plaatst het Nieuw-Guineaconflict in nieuw perspectief op de volgende punten: de oorzaak van het verlies van de kolonie, de context van het conflict, de aard van de Indonesische aanval, het functioneren van de MARID en de Nederlandse waardering

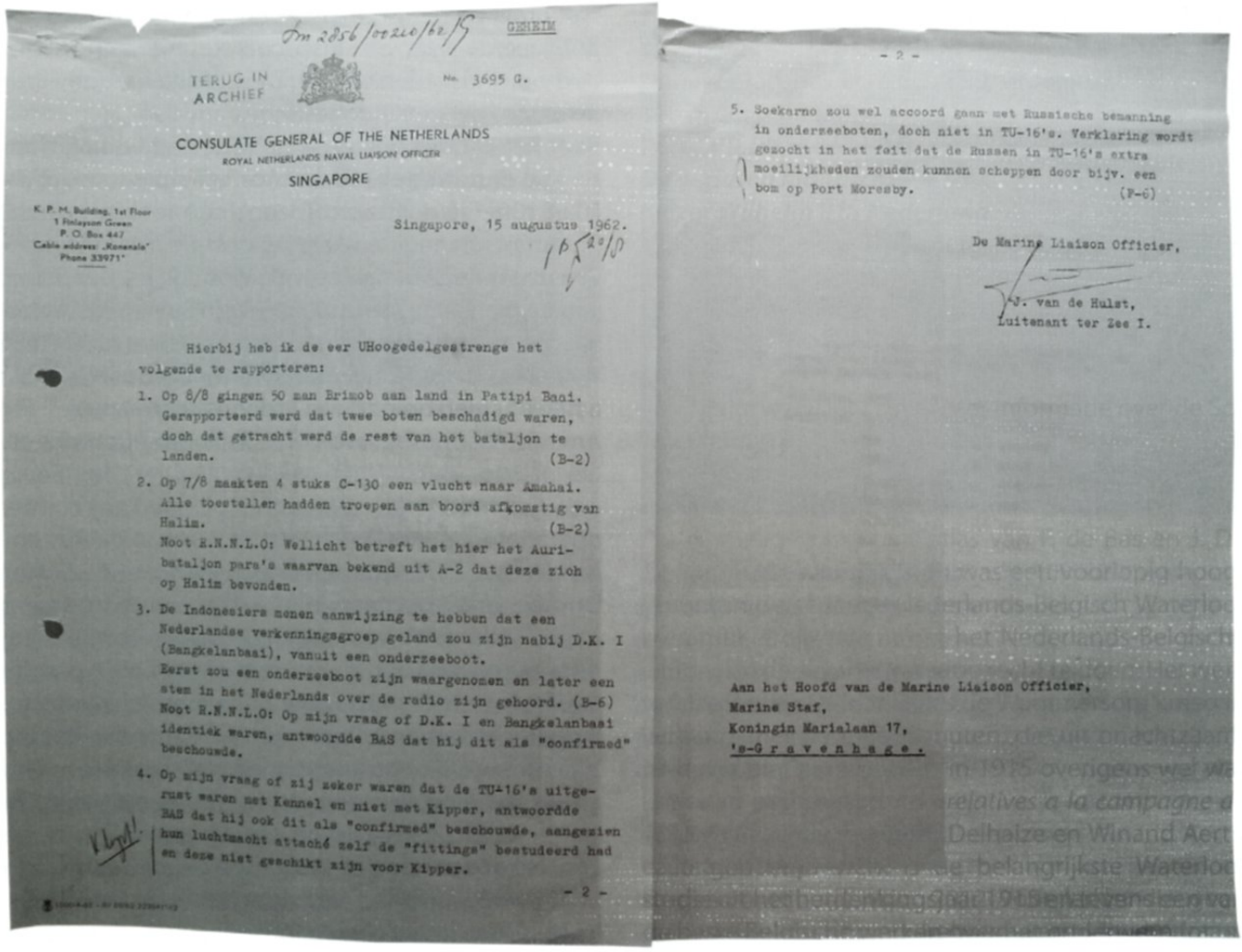
[29] Codetelegram Luns aan Van Roijen, 30 mei 1962, *NIB 50-63*: 185, (http://www.historici.nl/pdf/nib/pdf_afbeeldingen/7000/7185.pdf).

[30] 'Oud-bewindslieden zijn bijna-oorlog met Rusland niet vergeten', in: *de Volkskrant*, 11 februari 1999.

[31] Memorandum van Robert W. Komer van de National Security Council Staff aan Attorney General Kennedy, 16 juli 1962, *FRUS* 1961-63 Southeast Asia XXIII, 606; Intern telegram CIA, 'possible involvement of Soviet personnel if attack on West Irian necessary', 26 juli 1962, Internationaa Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam (IISG), Collectie Cees Wiebes, inv.nr. 53 en JFK Library, NSF, WNG, box 206 JFK; Memo van McGeorge Bundy aan president Kennedy, 26 juli 1962, *FRUS* 1961-63 Southeast Asia XXIII, 610.

[32] Telegram van Rusk, 23 juli 1962, *Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis* (IISG), Amsterdam, Collectie Collectie Cees Wiebes, inv. nr. 53.

[33] P.J. Drooglever, *Een daad van vrije keuze. De Papoea's van westelijk Nieuw-Guinea en de grenzen van het zelfbeschikkingsrecht* (Amsterdam 2005) 490-491, 724; Jan Willem Brouwer en Jan Ramakers (red.), *Regeren zonder rood. Het kabinet-De Quay 1959-1963* (Amsterdam 2007) 230; Notulen ministerraad 15 augustus 1962, NIB 50-63: 736 (http://www.historici.nl/pdf/nib/pdf_afbeeldingen/0000/736.pdf).

Dm 2856/00220/62/S GEHEIM

TERUG IN ARCHIEF

No. 3695 G.

CONSULATE GENERAL OF THE NETHERLANDS
ROYAL NETHERLANDS NAVAL LIAISON OFFICER
SINGAPORE

K. P. M. Building, 1st Floor
1 Finlayson Green
P. O. Box 447
Cable address: „Konavia"
Phone 33971

Singapore, 15 augustus 1962.

Hierbij heb ik de eer UHoogedelgestrenge het volgende te rapporteren:

1. Op 8/8 gingen 50 man Brimob aan land in Patipi Baai. Gerapporteerd werd dat twee boten beschadigd waren, doch dat getracht werd de rest van het bataljon te landen. (B-2)

2. Op 7/8 maakten 4 stuks C-130 een vlucht naar Amahai. Alle toestellen hadden troepen aan boord afkomstig van Halim. (B-2)
Noot R.N.N.L.O: Wellicht betreft het hier het Auri-bataljon para's waarvan bekend uit A-2 dat deze zich op Halim bevonden.

3. De Indonesiers menen aanwijzing te hebben dat een Nederlandse verkenningsgroep geland zou zijn nabij D.K. I (Bangkelanbaai), vanuit een onderzeeboot.
Eerst zou een onderzeeboot zijn waargenomen en later een stem in het Nederlands over de radio zijn gehoord. (B-6)
Noot R.N.N.L.O: Op mijn vraag of D.K. I en Bangkelanbaai identiek waren, antwoordde BAS dat hij dit als "confirmed" beschouwde.

4. Op mijn vraag of zij zeker waren dat de TU-16's uitgerust waren met Kennel en niet met Kipper, antwoordde BAS dat hij ook dit als "confirmed" beschouwde, aangezien hun luchtmacht attaché zelf de "fittings" bestudeerd had en deze niet geschikt zijn voor Kipper.

- 2 -

- 2 -

5. Soekarno zou wel accoord gaan met Russische bemanning in onderseeboten, doch niet in TU-16's. Verklaring wordt gezocht in het feit dat de Russen in TU-16's extra moeilijkheden zouden kunnen scheppen door bijv. een bom op Port Moresby. (B-6)

De Marine Liaison Officier,

J. van de Hulst,
Luitenant ter Zee I.

Aan het Hoofd van de Marine Liaison Officier,
Marine Staf,
Koningin Marialaan 17,
's-G r a v e n h a g e .

Idem voorlaatste afb.

voor het gevoerde beleid.
Tot nu namen historici genoegen met de destijds gegeven verklaringen voor het verlies van Nieuw-Guinea: de Verenigde Staten zetten Nederland onder druk terwijl een grootscheepse Indonesische aanval dreigde. Nu is duidelijk dat actieve Sovjetsteun voor beide factoren van groot belang was. Weliswaar had Nederland de kolonie vroeg of laat toch moeten opgeven, maar door de Amerikaanse druk en de dreigende aanval moest Nederland in augustus 1962 akkoord gaan met ongunstige voorwaarden. Ten onrechte plaatsten Nederlandse politici, en later ook historici, het Nieuw-Guineaconflict in een koloniale context, terwijl de actieve Sovjetsteun bevestigt dat het vooral een Koude Oorlogconflict was.
Volgens het heersende beeld maakten de Nederlandse strijdkrachten een goede kans om de eerste klap van de Indonesische aanval op te vangen en was een verrassingsaanval uitgesloten. Het feit dat de Nederlandse strijdkrachten veel infiltraties met succes hadden weerstaan draagt bij aan dit beeld. Maar juist door het succesvolle Nederlandse optreden voelde Indonesië zich genoodzaakt alle krachten te bundelen en Sovjethulp in te schakelen. Het feit dat een vlucht van twee Tu-16's nooit is opgemerkt en een onderzeeboot met Sovjetbemanning het mogelijk op *Hr. Ms. Evertsen* gemunt had, ontkracht het beeld dat een verrassingsaanval onmogelijk was. Bovendien verwachtte de MARID de aanval op de west- en zuidkust en niet op de noordkust, waar de aanval zou plaatsvinden. Hierdoor werden Nederlandse eenheden verkeerd gepositioneerd en kon Indonesië een onverwachte klap uitdelen.
Volgens oud-militairen en historici leverde de MARID gedurende het Nieuw-Guineaconflict uitstekend werk. Dit beeld verdient een nuancering. De MARID leverde weliswaar goede technische en tactische inlichtingen, maar zij miste waarschuwingssignalen over actieve Sovjetsteun, zij schatte het aanvalsdoel van operatie *Djajawidjaja* verkeerd in en zij kon daardoor niet de politieke top correct informeren. Desondanks was het geleverde dreigingsbeeld, in combinatie met de Amerikaanse druk, voor het kabinet voldoende ernstig om Nieuw-Guinea op te geven.
Veel Nederlanders, waaronder veteranen, voelden zich verraden door de Nederlandse politiek en de Ver-

enigde Staten. Wellicht komt er nu meer waardering voor het gevoerde Amerikaanse beleid en het Nederlandse besluit Nieuw-Guinea op te geven. Indien het kabinet niet op 15 augustus 1962 instemde met het akkoord van New York, was de kans op escalatie groot geweest. Nederlandse marine-eenheden zouden in de openingsfase verrassend uitgeschakeld worden door onderzeeboten en Tu-16's. Biak en Hollandia, waar niet alleen militairen maar ook veel burgers woonden, zouden vanuit de lucht gebombardeerd worden. De Amerikaanse Zevende Vloot zou assisteren in het evacueren van duizenden westerse burgers uit Nieuw-Guinea. In deze wateren hadden de Indonesisch-Russische onderzeeboten vrij spel om elk schip te torpederen.

Alles overziend lijkt het erop dat Nederland in het tropische Nieuw-Guinea door het oog van de naald is gekropen en in augustus 1962 onbewust een potentieel hoogtepunt bereikte in de Koude Oorlog, vlak voor de Cubacrisis. De geheime actieve Sovjetsteun brengt het Nieuw-Guineaconflict vijftig jaar na dato in nieuw perspectief.

DE DONDERBUS

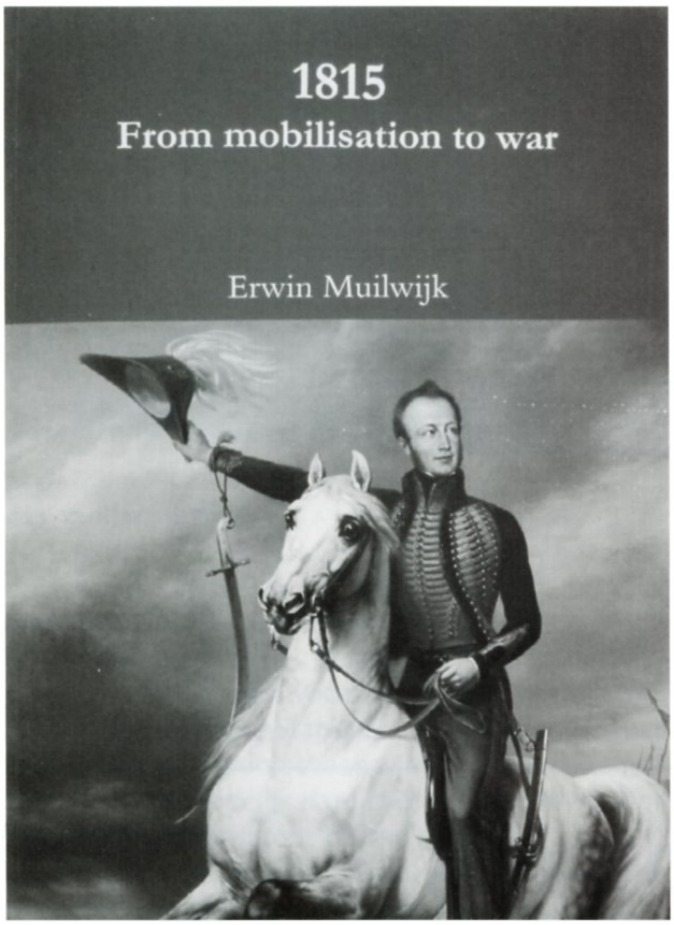
Inkoop - Verkoop - Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie
Eerste en Tweede Wereldoorlog, Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres:
Oostzeedijk beneden 213 A, 3061 VW Rotterdam
Geopend vrijdag van 19-21 uur, zaterdag van 11-18 uur
Telefoon: 010-4140267, Telefoon privé: 0186 60 23 38
Website: www.donderbus.com

Boekbespreking

Erwin Muilwijk
1815. From mobilisation to war (deel I van 4)
Uitgeverij Sovereign House Books, Bleiswijk, 2012-2015
280 p., geïll., paperback (A4-formaat)
ISBN 978-90-819318-1-6 (zwart-wit)
ISBN 978-90-819318-0-9 (kleur)
€ 25,- (zwart-wit)
€ 47,50 (kleur)
Het boek is te bestellen via printing on demand van uitgeverij Lulu, www.lulu.com Meer informatie over de Sovereign House Books kan worden gevonden op www.1815fieldarmy.nl

Over twee jaar barst het waarschijnlijk van de activiteiten en verschijnen er verschillende publicaties in verband met het tweehonderdste gedenkjaar van de slag bij Waterloo. Tijdens het honderdste gedenkjaar in 1915 liep dit allemaal anders. Door de oorlog die een jaar eerder was uitgebroken en de ongekend gruwelijke strijd die volgde, bestond er weinig animo voor een Waterloo-feestje, zij het dat er al met al nog wel aardig wat overwegend kleine boekjes zijn verschenen. Overigens was in 1908-1909 het meest uitgebreide Nederlands-Belgische werk over Waterloo tot dan toe verschenen, getiteld *La campagne de 1815 aux Pays-Bas d'après les rapports officiels néerlandais*. Dit driedelige werk met atlas van F. de Bas en J. De T'Serclaes de Wommersom was een voorlopig hoogtepunt in de serieuze Nederlands-Belgisch Waterlooliteratuur, erop gericht om het Nederlands-Belgische aandeel in de slag bij Waterloo recht te doen. Het werk van De Bas en De T'Serclaes de Wommersom kreeg in verband 'met de talrijke fouten, die uit onachtzaamheid zijn binnengeslopen' in 1915 overigens wel wat kritiek in het boek *Études relatives a la campagne de 1815 en Belgique* van Jules Delhaize en Winand Aerts. Laatstgenoemd werk is de belangrijkste Waterloostudie uit het herdenkingsjaar 1915 en tevens een van de beste Belgische werken over het onderwerp tot op heden. Helaas is het geplande tweede deel nooit verschenen. De studies van Delhaize en Aerts tot en met de slag bij Quatre-Bras vormen niettemin een mooie aanvulling op het werk van De Bas en De T'Serclaes de Wommersom.

Het nieuwe boek *1815. From mobilisation to war* van Erwin Muilwijk is het eerste deel van in totaal vier delen, waarvan de volgende drie delen moeten verschijnen tussen nu en 2015. Uit het voorwoord kan in combinatie met de aangekondigde omvang worden opgemaakt dat Muilwijks levenswerk in aantocht het ultieme werk moet worden waarin het Nederlandse aandeel bij Waterloo wordt beschreven. En vooral gedocumenteerd, zo blijkt nu reeds. Qua opzet lijkt het boek wat dit betreft op dat van De Bas en De T'Serclaes de Wommersom. Muilwijk is ambitieuzer in zijn poging om aan te tonen dat Nederland een 'essentieel' onderdeel vormde van de laatste coalitie tegen Napoleon. De auteur stelt dat voor een goed begrip daarvan ook aandacht moet worden besteed aan de periode vanaf de mobilisatie in maart, tot het moment waarop de eerste gevechten plaatsvonden, op 15 juni. Deze periode wordt dan ook gedetailleerd vanuit een, in de woorden van Muilwijk, uniek Nederlands perspectief behandeld in dit eerste deel. Deze gedetailleerdheid komt ook tot uiting in de bronnen, waarvan de lijst indrukwekkend is. Het is, gelet op Muilwijks

overduidelijke streven naar volledigheid, overigens opvallend dat hij voor het eerste deel van zijn studie niet het boek *De vorming van het Nederlandsche leger na de omwenteling van 1813 en het aandeel van dat leger aan den veldtocht van 1815* (Breda 1900) van W.E.A. Wüpperman heeft geraadpleegd, aangezien daarin eveneens de Nederlandse militaire aanloop naar de slag wordt behandeld. Daarnaast raadpleegde hij opvallend genoeg evenmin het hierboven genoemde boek van Delhaize en Aerts.

De vele zeer lange en overwegend explicatieve noten en de grote hoeveelheid lange citaten in de hoofdtekst, maken dat het boek van Muilwijk misschien wat te gedetailleerd is om zijn belangrijke stelling goed te kunnen overbrengen, vooral omdat na de 26 hoofdstukken een conclusie ontbreekt. Los van het feit dat zeker bij een omvangrijk meerdelig werk een conclusie per deel is aan te bevelen, zou Muilwijk gezien zijn visie dat het Nederlandse militaire 'voorspel' in 1815 mede de essentie van de Nederlandse bijdrage aan de coalitie aantoont, moeten terugkomen op zijn stelling en verbindingen leggen met zijn tekst. Ook zou het gezien de grote hoeveelheid Waterloo-literatuur handig zijn als de auteur duidelijker zou maken welke hiaten hij nu precies opvult. Er is zo ontzettend veel over dit onderwerp geschreven dat stellig niemand alles kan hebben gelezen.

Het in meerdere opzichten indrukwekkende werk van Muilwijk is gezien het voorgaande vooralsnog vooral geschikt voor specialisten, en dat is jammer. Het is te hopen dat in het tweede deel alsnog een conclusie van deel I wordt opgenomen, desnoods in de vorm van een terugblik. Daarnaast zou de auteur er goed aan doen om straks, na voltooiing van zijn magnum opus, een synthese te schrijven en op klassieke wijze te publiceren. Anders zal zijn werk straks net als de zeldzame en inmiddels kostbare uitgave van De Bas en De T'Serclaes de Wommersom alleen bij enkelen, waarvan slechts een enkeling het leest, of instituten in de boekenkast te vinden zijn, en komt de boodschap niet bij het grote publiek terecht. Dat zou doodzonde zijn van zijn overduidelijk met grote passie en zorg uitgevoerde werk. Ondertussen is dit boek een absolute aanrader voor de specialisten onder u en kijken we uit naar de vervolgdelen.

Dr. Louis Ph. Sloos

Literatuursignaleringen

Marnix van Aerssen
Krijgsgevangene in Rusland. Verslag van zijn belevenissen door Albrecht Nicolaas van Aerssen Beijeren van Voshol, die tijdens Napoleonstocht naar Rusland in 1812 door kozakken gevangen werden genomen
Uitgeverij Karwansaray, Rotterdam, 2012
104 p., geïll., geb.
ISBN 978-94-90258-06-1
€ 9,95

Clifford C. Cremer
Kill zone. Een Nederlandse security contractor in de war on terror
271 p., geïll., paperback
ISBN 978-94-61532-06-0
€ 17,95

Perry Pierik, Henk Pors
De verlaten monarch. Keizer Wilhelm II in Nederland
Uitgeverij Aspekt, Soesterberg, 2012
230 p., geïll., paperback
ISBN 978-94-61532-05-3
€ 19,95

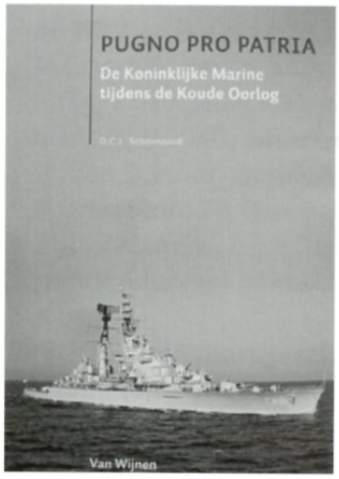
Ruud Vos
Luchtvaart 2012 (civil en militair)
Uitgeverij De Valk BV, Alkmaar, 2012
200 p., geïll., ingenaaid
ISBN 978-90-6013-360-6
€ 17,90

Corstiaan Prince
Van pioniers tot professionals.
1913-2013 100 jaar militaire luchtvaart
Uitgeverij D33 publicaties, Dalfsen 2012
111 p., geïll., geb.
ISBN 978-94-90470-13-5
€ 17,95

D.C.L. Schoonoord
Pugno pro patria.
De Koninklijke Marine tijdens de Koude Oorlog
De Koninklijke Marine na de Tweede Wereldoorlog, eerste deel
Uitgeverij Van Wijnen, Franeker, 2012
395 p., geïll., ingenaaid
ISBN 978-90-5194-455-6
€ 39,50

R. Schultink
H.L. Schneider, kapitein. Dagverhaal 1812, 13 en 14. De veldtocht van Napoleon. Krijgsgevangen in Rusland. Met inleiding en aantekeningen
Uitgave De Haagsche UK-Post, Breda, 2012
78 p., geïll., ingenaaid
€ 9,50

Ben Weider
Napoleon, een andere geschiedenis
Uitgeverij Aspekt, Soesterberg, 2012
364 p., geïll., paperback
ISBN 978-94-61530-97-4
€ 20,-

Ron de Vos
Nederlandse Fregatschepen & barken
Uitgeverij Van Wijnen, Franeker, 2012
288 p., geïll., gebonden
ISBN 978-90-51944-52-5
€ 89,50

J.E. van der Pluijm
De vestingwerken van Groenlo
Uitgave stadsmuseum Groenlo, Groenlo, 2012
196 p. geill., geb.
ISBN 978-90-81342-90-2
€ 39,95

Mutaties op de ledenlijst

Het bestuur heeft de droeve plicht u mede te delen dat is overleden:
Jhr. Mr. M.W.C. de Jonge
Theo Mann Bouwmeesterlaan 106
2597 HJ Den Haag

Dat hij moge rusten in vrede.

Nieuwe leden:

- M. Bevers, MA
  Marktstraat 19
  6067 BT Linne (C1, A5, B6, C10)

- M.P. Bot
  Minister Gerbrandystraat 8
  2631 AP Nootdorp
  (a5, b6, c3, b10, b11, b13, b14, c10)

- Mevr. N.M. van Dijk
  Ereprijskamp 8
  2353 HZ Leiderdorp (a3, a5)

- Drs. R.L.H. Grossfeldt, M.A.
  Europaplein 328
  3526 WG Utrecht
  (A3, C10, vroegmoderne oorlogvoering)

- E.W. Halley
  Geleenstraat 49-2
  1076 LD Amsterdam
  (a3, c1, a5, c2, c3, b9, c6, c7, c10, militaire strategie)

- E. Muilwijk
  Watermolen 37
  2665 SR Bleiswijk

- D. Starink
  Stoomlederplein 32A
  5121 ZT Rijen

- W.T.G. Vos
  Zonnedauw 16
  2811 RM Reeuwijk (a3, c1, b9, b10,c10, kaarten)

- L. Wesseling
  Koningsveld 133
  2628 LT Delft

Afdelingscorrespondenten van de vereniging

Mars et Historia

Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie

Militaire geschiedenis te land
Coördinator: drs. J.P.C.M. van Hoof
E info@marsethistoria.nl

- ***a3 Napoleontica, Belgische Opstand:***
  drs. M. van der Hoeven, Raaphorst 121, 2352 KJ Leiderdorp, T 071 541 25 01, E mithras@wxs.nl
- ***a5 Meidagen 1940:***
  E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade, T 045 524 29 62, E e.h.brongers@tele2.nl
- ***b6 Wiel-en rupsvoertuigen:***
  M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK, Den Haag, T 070 363 43 91 en J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105XG, Heemstede, T 023 529 13 24.
  W. den Dunnen, Residencia la Cigüena, apartamento 70, Paseo de las Cumbres S/N, 21449 Islantilla, Lepe (Huelva), wimdendunnen@gmail.com.

Militaire luchtvaartgeschiedenis
Coördinator: drs. R. de Winter - E rolfenastrid@kpnmail.nl

- ***b14 Luchtvaartafdeeling:*** info@marsethistoria.nl
- ***b11 Luchtvaartgeschiedenis (m.n. Indië):***
  dr. P.C. Boer, Hoogaars 15, 4617 GE Bergen op Zoom, T 0164 23 08 51, E p.c.boer@home.nl
- ***b13 Marine Luchtvaartdienst (MLD):***
  P.P. Staal, Javastraat 24, 2341 XL Oegstgeest, T 071 515 66 14, prudentstaal@hotmail.com

Maritieme geschiedenis

- ***b9 Mariniers:***
  L.J. de Coninck B.A. B.Ed., Hanzeplein 45, 6981 LD Doesburg, T 0313 47 65 84, E l.deconinck1@chello.nl
- ***b10 Schepen en vaartuigen:***
  info@marsethistoria.nl

Marechausseegeschiedenis
Coördinator: mr. W.J. Zaagman, E zano85@zonnet.nl

KNIL en krijgsverrichtingen in voormalige overzeese gebieden
Coördinator: drs. T. Broos - E tbroos@hotmail.com

Krijgsmachtbreed
Coördinator: drs. E.J.J.F. Rossmeisl,
E rossmeisl@planet.nl

- ***c1 Uniformen:*** F.A.Th. Smits, Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg, T 06 22 23 37 89, E smits@ziggo.nl, T werk 015 215 05 53, E f.smits@legermuseum.nl
- ***c2 Emblemen:*** B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum, T 035 691 35 63 en Ing. R.C. Kuenen, Willem van Gelre-Gulikstraat 62, 6137 HB Sittard, T 046 458 81 74, E robkuenen@hotmail.com
- ***c3 Onderscheidingen:*** H.G. Meijer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray, T 0478 58 29 92, E hennymeijer@home.nl en B.W. Wagenaar, Burgemeester Nieuwenhuisenstraat 43, 1906 CJ Limmen, T 072 505 38 96.
- ***c6 Traditie en ceremonieel:*** F.A.Th. Smits, Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg, T 06 22 23 37 89, E smits@ziggo.nl, T werk 015 215 05 53, E f.smits@legermuseum.nl
- ***c7 Vlaggen, vaandels en standaarden:***
  W.L. Plink, Midachten 53, 8162 CK Epe, T 0578 61 21 38, E wplink@planet.nl
- ***c8 Militaire muziek:***
  mr. R.A. Schimmel, Jan Muschlaan 242, 2597 VE Den Haag, T 070 324 65 68, E schimmel242@zonnet.nl
- ***c9 Militaire genealogie:***
  drs. J.P.C.M. van Hoof, E info@marsethistoria.nl
- ***c10 Vuurwapens en geschut:***
  G.D. Klein Baltink, Vordense Binnenweg 49a, 7231 BB Warnsveld, T 0575 52 91 56, E gdkb@wxs.nl

Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie

Mars et Historia

Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie

De Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie, opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij Koninklijk Besluit van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de geschiedenis, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen, en het ceremonieel van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

Ereleden
M. Botma †, drs. B.G.J. Elias, F.J. van Lier †, H. Muller †, drs. J. Nuis

Lid van Verdienste
T.L.D. Postma

Bestuur
Drs. R. de Winter, voorzitter
Mr. W.J. Zaagman, vice-voorzitter
H.A. Bresser, secretaris
Dr. W.L.M. Adriaansen, penningmeester

Mevr. M. Groen
Dr. L.Ph. Sloos

Secretariaat:
Nijverdalseweg 97
7461 TC Rijssen
T 0548 52 23 42
I www.marsethistoria.nl
E info@marsethistoria.nl

Lidmaatschap
De jaarcontributie voor 2012 voor leden die geen machtiging tot inning hebben verstrekt, bedraagt € 35,00 (buitenland € 37,50), over te maken op rekeningnr. (Rabobank Amersfoort) 1478.89.537 t.n.v. Mars & Historia (buitenland BIC is RABONL 2U en de IBAN NL 44 RABO 0147 8895 37).
Leden die een machtiging tot inning hebben verstrekt krijgen een korting van € 2,50.

Ledenadministratie
Dr. W.L.M. Adriaansen
Grote Spie 67
4819 CN Breda
T 076 541 20 54

I www.marsethistoria.nl
E info@marsethistoria.nl

MARINE-
VERBINDINGSDIENST

NETHERLANDS
NAVAL COMMUNICATIONS

CLASSIFICATIE-CLASSIFICATION
ZEER GEHEIM

VOORRANG-PRECEDENCE
ROUTINE

VAN COSTRING
AAN BDZ
- - - - - - - -
INRAP MANDALA 311.
REFERTE INRAP 302.
ORDER "ALL CLEAR" IS GEGEVEN. ZOLANG DE 6 RUSSISCHE BOTEN IN MANDALA GEBIED BLIJVEN, WORDEN ZE RECHTSTREEKS ONDER ONDERBEVELHEBBER ALRI GESTELD.
- - - - - - - -

ACTIE:
1. BDZ
2. 3. 4. INL

INFO:
5. CMS
6. OPS

MARINE-
VERBINDINGSDIENST

NETHERLANDS
NAVAL COMMUNICATIONS

CLASSIFICATIE-CLASSIFICATION
ZEER GEHEIM

VOORRANG-PRECEDENCE

ROUTINE

VAN: COSTRING
AAN: BDZ

INRAP MANDALA 347 (ACHTERMIDDAG 12 AUG)

A. UITVOERING VAN EEN OPDRACHT DOOR DE 4 INDON ONDERZEEBOTEN IS EEN DAG VERTRAAGD. CS ALRI GEEFT OPDRACHT AAN ONDERBEVELHEBBER ALRI MANDALA DE UITVOERING TE BESPREKEN MET LTK SINEL NIKOV EN IN IEDER GEVAL ZORG TE DRAGEN, DAT 2 BOTEN "VAN HETZELFDE GEBIED" GEBRUIK ZULLEN MAKEN (geen)

B. CS ALRI GEEFT INSTRUCTIE, DAT UIT ZELFVERDEDIGING MAG WORDEN AANGEVALLEN EN VOEGT TOE, DAT EEN OVERWINNING DAARBIJ "EEN VERSTERKING OM DIPLOMATIEK GEBIED ZAL BETEKENEN"

C. DE VTV VAN EEN ANDERE EENHEID (VERMOEDELIJK DE 6 RUSSISCHE BOTEN) GESCHIEDT VOLGENS SCHEMA EN OP TIJD.

ACTIE
1. BDZ
2. 3. 4. INL

INFO
5. CMS
6. OPS

